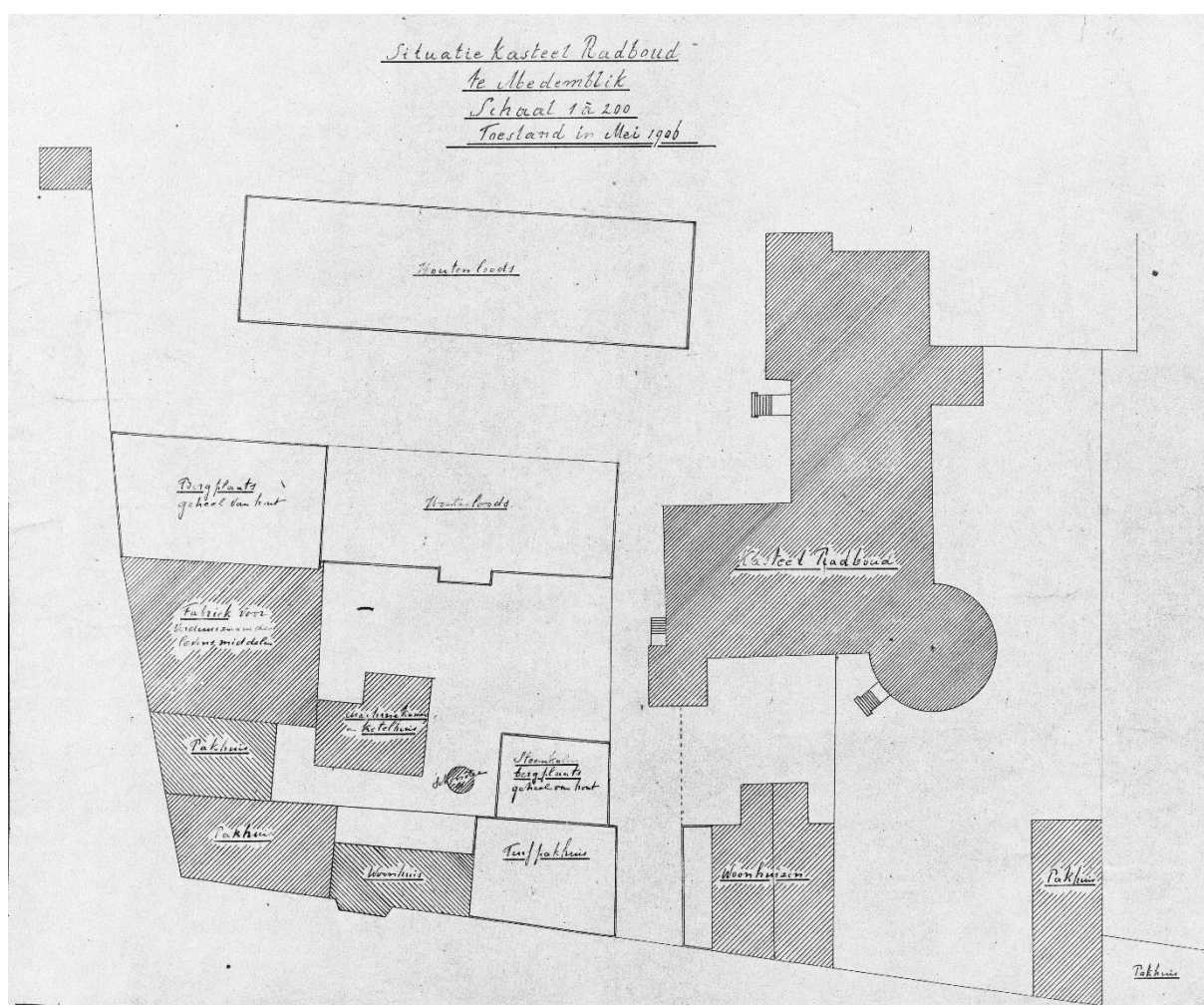

Een inventarisatie van bouwobjecten in de directe omgeving van het kasteel van Medemblik (1560-2000)

Door Ben Dijkhuis

Een inventarisatie van bouwobjecten in de directe omgeving van het kasteel van Medemblik (1560-2000)

Onderzoeksverslag ten behoeve van eventueel toekomstig
archeologisch non-destructief onderzoek

In eigen beheer uitgevoerd en samengesteld door Ben Dijkhuis.

©2020

Afbeelding op de omslag:

Een door de auteur bewerkte versie van een plattegrond uit 1906, waarop de eerste aanzet van de Coöperatieve Conservenfabriek op het kasteelterrein is afgebeeld. Het origineel is een blauwdruk (zie p.15) uit de beeldbank van het Noord-Hollands Archief te Haarlem, objectnr. 492-0295.

Lijst van gebruikte afkortingen:

NHA	Noord-Hollands Archief, Haarlem
RCE	Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed
WFA	West-Fries Archief, Hoorn
NIMH	Nederlands Instituut voor Militaire Historie
MBR	Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam
OKVM	Oudheidkundige Vereniging 'Medenblick'

INHOUD

Inleiding	3
Methode	5
Sectie 1: Periode 1560 – 1800	6
Sectie 2: Periode 1800 – 1850	10
Sectie 3: Periode 1850-1900	13
Sectie 4a: Periode 1900-1930	14
Sectie 4b: Periode 1900-1930	16
Sectie 5: Periode 1930-1935	18
Sectie 6. Periode 1935-2000	23
Geraadpleegde literatuur	25
Bijlage 1. Plattegronden	27
Bijlage 2. Objectduiding	37
Bijlage 3. Aanbevelingen voor non-destructief archeologisch onderzoek	41

Inleiding

In mijn laatste artikel¹ heb ik enkele suggesties gedaan voor de uitvoering van non-destructief onderzoek rondom het kasteel van Medemblik ('Kasteel Radboud'). Non-destructief wil zeggen gebruikmakend van geofysische detectiemethoden.² De voorstellen uit dit artikel heb ik aan het einde van dit verslag, als **bijlage 3** toegevoegd.

Ik ben hierbij uitgegaan van een min of meer ongestoorde bodemtoestand rondom het kasteel. Zo'n aanname kent helaas een aantal zwakheden, omdat er geen rekening is gehouden met eventuele storende invloeden van bebouwing rond het kasteel, die gedurende vijf eeuwen heeft plaatsgevonden. Kennis van de historische omgevingsbebouwing is, voordat men met geofysische metingen begint, van het grootste belang. Dit om niet-relevante vondsten bij zo'n onderzoek te herkennen.

Hierbij kom ik op de onderzoeksvraag, namelijk in welke mate en op welke wijze, in historisch perspectief, bebouwing in de directe omgeving van het kasteel heeft plaatsgevonden.

Het is zeer waarschijnlijk dat het kasteel, tot zeker in de eerste helft van de zestiende eeuw, geïsoleerd van de stad Medemblik gelegen was. Er was nog geen omringende bebouwing aanwezig, behalve een aarden *bolwerk*, ten noorden van het slot, dat als voorburcht diende. In een vijftiende-eeuwse onderhoudsrekening wordt melding gemaakt van boerderijactiviteiten op dit bolwerk, waarin twee zogenaamde '*bouwhuizen*' (boerderijen) zijn betrokken, waarvan in ieder geval één van steen was opgetrokken.

Hetzelfde document maakt eveneens melding van een '*bakhuis*' of bakkerij dat tegen de noordmuur van het slot was gebouwd. Evenals de aanwezigheid van een put, zowel in het bolwerk als op het slotplein.³ Omdat hiervan geen beeldmateriaal bekend is kan men geen uitspraak doen over de locatie van de bovengenoemde objecten. Om het inventarisatieonderzoek te kunnen uitvoeren moest ik mij beroepen op het oudst bekende beeld- en/of kaartmateriaal. Daarmee komt men in eerste instantie uit op de stadsplattegrond van Medemblik uit circa 1560, van *Jacob van Deventer*.

Vanaf circa 1600 kwam er een eind aan de geïsoleerde positie van het slot. Er werd een groots project uitgevoerd met flinke gevolgen voor het kasteel en de directe omgeving. Dit vond tussen circa 1570 en 1600 plaats. Er werd een nieuwe haven gegraven (nu: Oosterhaven) en een robuuste stadswal aangelegd. Het resultaat daarvan is mooi op de vogelvluchtkaart uit 1599 van Paulus Utenwael te zien. Eveneens stond ook het kasteel zelf, aan grote veranderingen bloot. Zo werden twee noordelijke torens⁴ geslecht. Dit heeft omstreeks 1595 plaatsgevonden. De vrijgekomen stenen werden mede gebruikt om een stadspoort, de Oosterpoort te bouwen. Naast deze werkzaamheden werden eveneens de kasteelgracht, met als uitzondering van het oostelijke deel, gedempt. Ten noorden van de Oosterpoort, waar eens het bolwerk was, werd een blok met huizen gebouwd. In deze tijdsperiode van verandering werd ook de oostzijde van het slot zelf als onderdeel van de nieuwe stadswal opgenomen. Het niet gedempte oostelijke grachtdeel werd samengevoegd met de singelgracht van de stad.

Ongeveer veertig jaar later (1631/1632) is men wederom overgegaan tot een vergroting van de stad, waarbij twee nieuwe havens werden gegraven (nu: de Wester- en Pekelharinghaven), alsmede de aanleg van een uitgebreidere stadswal met twee flinke bastions.⁵ Deze stadsvergroting is uiteindelijk

¹ Dijkhuis, 2019, p. 15

² Dit verslag geeft louter inzicht in gebouwde objecten en niet over de aanwezige ondergrondse zaken, zoals kabels en leidingen.

³ Dijkhuis, 2012, p. 12

⁴ In een historische bron 'Molkentoren' en 'Nieuwe Poorthuis' genoemd. Dijkhuis, 2012. Van de hoektoren, de 'Molkentoren' zijn heden ten dage de funderingen onder de waterlijn nog zichtbaar.

⁵ Belonje en Kaptein, 1943, p. 74, 75

mooi uitgebeeld op de stadplattegrond van *Joannes Blaeu* uit 1649. In de directe omgeving van het kasteel werden vier pakhuizen gebouwd aan de noordzijde en meerdere huizen ten westen van het kasteel. Een situatie die tot circa 1800 vrijwel onveranderd is gebleven.

Tijdens de tijdsperiode daarna, tot en met de twintigste eeuw werd de aanpak van de omgeving van het kasteel en kasteelterrein steeds rigoureuzer. Zo is te zien dat in het begin van de *negentiende* eeuw, de bouwvallige zuidwestelijke hoektoren⁶ van het kasteel in zijn geheel was verwijderd (te zien op *afbeelding 9*). Mogelijk vond het slechten van deze toren tegelijkertijd plaats met andere onderhoudswerkzaamheden die aan het kasteel werden uitgevoerd. Zoals dat bijvoorbeeld direct blijkt uit het feit dat de trapgevel aan de voorzijde door een klokgevel werd vervangen (zie *afbeelding 10*). Daarnaast werden in 1857 de twee overgebleven oostelijke torenrestanten⁷ van het slot, inclusief de eind zestiende-eeuwse Oosterpoort, volledig gesloopt. Deze stadspoort werd direct na deze sloop vervangen door een 'Barrière' met twee wachthuisjes.⁸

Gedurende de periode 1890-1900 werd het kasteel onder supervisie van P. Kuypers en J. van Lokhorst gerestaureerd, waarbij men eveneens de gesloopte hoektoren weer op zijn grondvesten herbouwde. Terwijl het kasteel in handen van het Rijk kwam, bleef het slotplein waarschijnlijk in handen van de gemeente Medemblik.

De grootste aanslag op de omgeving, vrijwel direct na deze restauratie vond vanaf 1906 plaats door de vestiging van industrie. C. Gijselaar stichtte samen met Raat en Schoutsen de *Coöperatieve Conservenfabriek*. Deze was gevestigd in de VOC-pakhuizen aan de haven, voor het kasteel. Later is deze fabriek overgegaan als *Stoomconservenfabriek 'Noord-Holland'* van P. Kooy en Trompetter.⁹ Uit enkele plattegrondkaarten, alsmede foto's uit die tijd is te zien, dat deze fabriek, stapsgewijs op het slotplein werd uitgebreid. Deze industriële vestiging, ondanks dat deze van groot belang was voor de plaatselijke werkgelegenheid, bedierf in hoge mate de historische omgeving van het slot, vanwege de ontsierende gebouwen.

Het noodlot voor deze fabriek sloeg toe in 1931, toen de fabriek onherstelbare schade opliep vanwege een grote brand. Het duurde echter enige jaren totdat het besluit viel om de gebouwenresten te verwijderen en de omgeving van het kasteel op te knappen. Dit gebeurde in 1935-38, in het kader van een werkverschaffingsproject. De restanten van de bebouwing werden opgeruimd, gevolgd door een bouwverbod rondom het kasteelterrein.¹⁰ Na de ontruiming, ging men over tot het uitgraven van de grachten die eerder, aan het einde van de 16de eeuw waren gedempt.¹¹ De noordelijke ingang van het slot werd ingericht met een stenen brug over de nieuw uitgegraven gracht.

Afgezien van relatief kleine ingrepen op het kasteelterrein tijdens de tweede restauratie van het slot in de jaren zestig, is qua omgevingsbebouwing tot in de huidige tijd niets of weinig veranderd. Dat geldt niet voor het dijklichaam, waarop de bouw van het *'Zeebad Kasteel Radboud'* plaatsvond. Dit was het geval in het begin van de jaren zestig.¹² Om veiligheidsredenen werd het al in 1987 gesloten.¹³ Pas in 1994 ging men over tot sloop, mede vanwege de aanleg van het 'Vooroever'-project¹⁴. Het enige wat nog tegenwoordig ervan rest, zijn de centrale pier, alsmede enkele zichtbare betonnen restanten aan de oostzijde van het dijklichaam.

⁶ In een historische bron 'Bottelarijtoren' genoemd. Dijkhuis, 2012

⁷ Ibid: 'Gevangenistoren en 'Oude Poorthuis'

⁸ Teeling en Langereis, 1988, p. 98-100

⁹ Zwaan, p. 125

¹⁰ Teeling en Langereis, p. 149-151

¹¹ Zwaan, 2012, p. 138

¹² Bouwman 2001, p. 97

¹³ Online, www.westfriesgenootschap.nl; ingang: Kroniek van West-Friesland. Deels eigen informatie.

¹⁴ Ibid

Tot slot dient nog vermeld te worden dat in 1990 bij archeologische opgraving, restanten van de Oosterpoort zijn gevonden.¹⁵ De positie ervan is aangegeven op de afbeelding van p. 37 (RD-coördinaten: 136.496/531.779).¹⁶

Methode

De collectie aan gegevens heeft geleid tot plattegrondreconstructies van de diverse objecten op een hedendaagse kadastrale grondkaart. De resultaten hiervan zijn verzameld in **bijlage 1**.

De bebouwing die op de historische kaarten zichtbaar zijn, werden met behulp van een grafisch computerprogramma via een transparante overlap op de kadastrale grondkaart overgenomen. Dit leverde als het ware een projectie op van de historische objecten naar de hedendaagse situatie. Wat erg jammer was, dat sommige historische kaarten, soms kleine afwijkingen vertoonden. Het was onoverkomelijk om af en toe een beetje te passen, verschuiven en roteren, om de objecten zo nauwkeurig mogelijk te kunnen plaatsen. Ter ondersteuning is eveneens van eigentijdse afbeeldingen en fotomateriaal gebruik gemaakt.

Voor de periode van 1560-1800 was deze aanpak niet mogelijk, omdat er geen geschikt kaartmateriaal, voor de 'projectiemethode' voorhanden was. Uitgezonderd een kaart uit 1799. Om de diverse objecten uit deze tijdperiode te kunnen lokaliseren, was het grotendeels een kwestie van het raadplegen van latere kaarten, en van inschattingen aan de hand van oude kasteel- en omgevingstekeningen.

Voor elke reconstructie werden de objecten door middel van een letter-nummercombinatie gecatalogiseerd. Dit was nodig om onderlinge overeenkomsten over de tijdspannen te kunnen vaststellen. Er is dus een overlap aan objecten over de verschillende perioden, waarbij steeds de oudste codering wordt gehandhaafd. Elk object heeft dus in principe maar één objectcode. Bij de inventarisatie is gekozen voor een periodeaanduiding gebaseerd op een grove tijdspanne. De reden hiervan is, dat het niet mogelijk is om de bestaansperiode van diverse objecten, exact per jaartal te documenteren. De perioden zijn ingedeeld in totaal zes secties, waarbij *sectie 4* noodzakelijkerwijs is opgedeeld, vanwege de snelle opeenvolging van de soorten bebouwing. In *tabel 1* is het referentiemateriaal en de gehanteerde indeling samengevat. De uiteindelijke coderingen van alle objecten zijn verzameld in een overzicht in **bijlage 2**.

Tabel 1 Onderzochte tijdspannen, geraadpleegde materiaal en objectcodering

Sectie	Periode	Kaartmateriaal	Aanvullend beeldmateriaal	Letter voor de codering
1	1560-1800	-Jacob van Deventer (circa 1560) -Paulus Utenwael (1599) -Johannes Blaeu (1649) -Isaac Tirion (1743) -Plattegrondkaart van de havens (1799)	-Tekening van Roelant Roghman (1627-1692) -Tekeningen naar Cornelis Pronk (1691-1759)	A
2	1800-1850	-Kadastrale minuutplan (circa 1830)	-Aquarel van Jacob Braaff (1776-1864)	B
3	1850-1900	-Plattegrond kasteelterrein (1888)	-Aquarel van Jacob Braaff -Foto's	C
4a, 4b	1900-1930	-Plattegronden van het kasteelterrein uit 1906 en 1907	-Foto's	D, E
5	1930-1935	-Plattegrond kasteelterrein ca. 1930	-Foto's	F
6	1935-2000	-Plattegrondkaart van Medemblik 1980	-Foto's	G

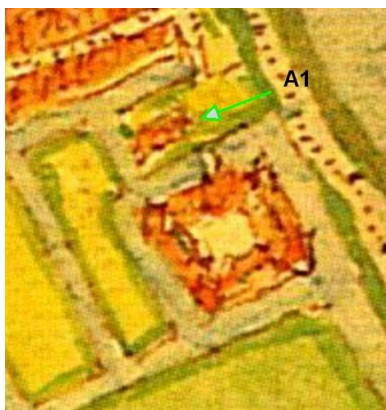
¹⁵ van Leeuwen, p. 88

¹⁶ ibid

Sectie 1: Periode 1560 - 1800

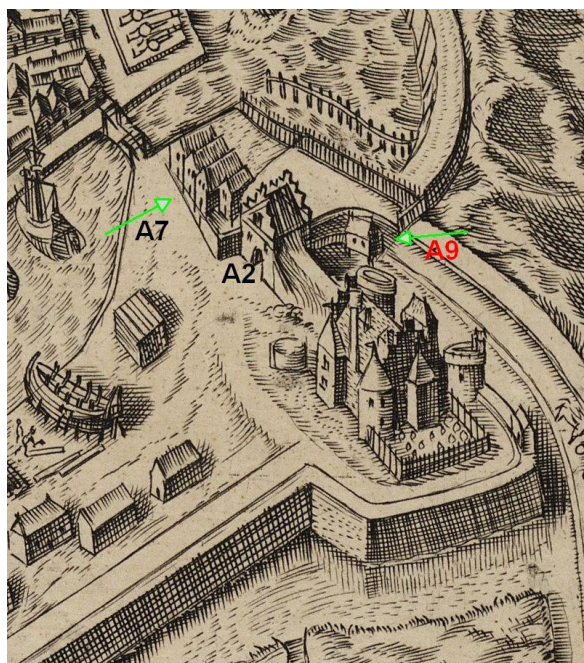
Uitsnede van de kaart van Jacob van Deventer (afbeelding 1)

De oudst bekende kaart van de stad Medemblik is de plattegrond van Jacob van Deventer uit omstreeks 1560. Op de uitsnede waarop het kasteel staat, ziet men ten noorden van de hoofdburcht, een stuk land dat in de vijftiende eeuw met *bolwerk* werd aangeduid. Dat wil zeggen een met een aarden wal omgeven voorburcht van het kasteel. Er is geschreven dat op het terrein van dit bolwerk twee 'bouwhuizen' of boerderijen stonden, waarvan er in ieder geval één was gemetseld.¹⁷ Het is misschien mogelijk dat de aangegeven bebouwing op de kaart (**object A1**), met een van deze bouwhuizen, geïdentificeerd kan worden, alhoewel bewijs daarvan ontbreekt. In ieder geval toont van Deventers plattegrond het oudst bekende afgebeelde object in de directe omgeving van het kasteel.

Afbeelding 1 Een uitsnede van de omgeving van het kasteel op de stadsplattegrond van Jacob van Deventer (ca. 1560). De pijl geeft de genoemde bebouwing (**object A1**) op het bolwerk aan. Noord is boven.

Uitsnede van de kaart van Paulus Utenwael (afbeelding 2)

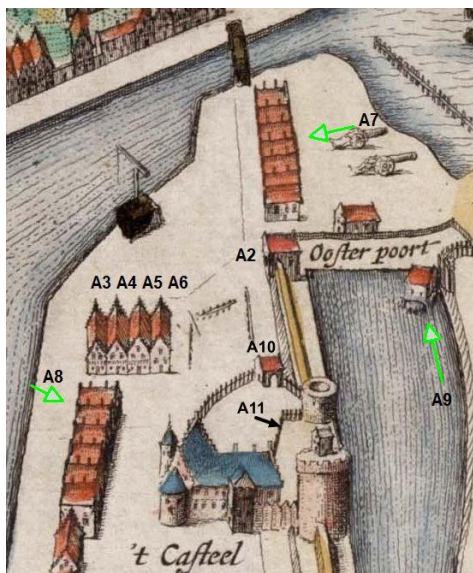

Afbeelding 2 Uitsnede van de kaart van Paulus Utenwael uit 1599. Noord is boven.

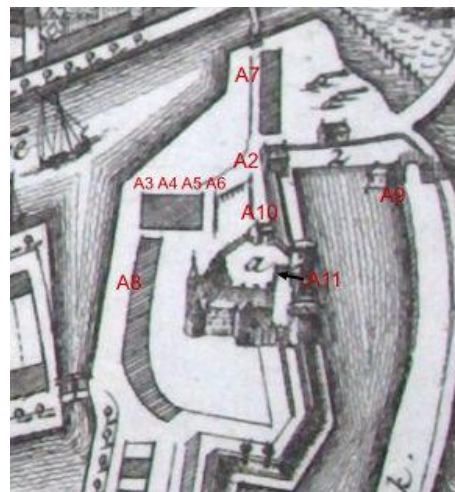
¹⁷ Dijkhuis 2012, p. 12

De volledige kaart van Utenwael uit 1599 toont de eerste uitbreiding van de stad Medemblik. Op de uitsnede ziet men dat de meeste grachten van het kasteel zijn gedempt, waarbij een groot deel van het voormalige bolwerk door de 'Nieuwe Haven' (tegenwoordig Oosterhaven) is doorsneden. Tijdens deze stadsuitbreiding zijn twee noordelijke torens van het kasteel gesloopt en is de Oosterpoort **A2** gebouwd. We zien hierin ook de stadswal, waarin de oostelijke zijde van het kasteel is opgenomen. Direct ten noorden van de Oosterpoort ziet men vier huizen **A7**. Er is ook een poorthuisje aan de slotgracht **A9** te zien.

Uitsnede van de kaart van Johannes Blaeu (afbeelding 3)

Afbeelding 3 De uitsnede van de kaart van Joannes Blaeu uit 1649. Noord is boven.

Afbeelding 4 De perceling van dezelfde situatie op een kaart van Isaac Tirion uit 1743.

We zien bijna hetzelfde tafereel terug in een uitsnede van een kaart van Johannes Blaeu uit 1649 (*afbeelding 3*).

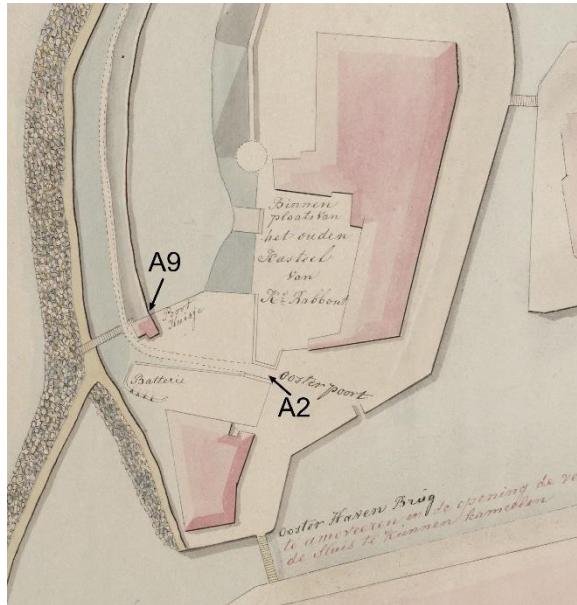
De volledige kaart toont echter een verdere uitbreiding van de stad ten opzichte van 1599. Met een grotere stadsomwalling en twee nieuwe havens. De verhoudingen en de plaats van de objecten rondom het kasteel zijn op een minder correcte schaal getekend dan dat op de kaart van Utenwael het geval is. We zien ook hier een aantal huizen ten noorden van de Oosterpoort getekend (**A2**), in tegenstelling tot de kaart van Utenwael zijn het dit keer zes stuks (**A7**). De percelen van dezelfde huizen vindt men eveneens terug op een bijna honderd jaar jongere kaart van Isaac Tirion (*afbeelding 4*). Deze huizen, of een deel ervan is mogelijk identificeerbaar op een achttiende-eeuwse tekening naar Cornelis Pronk (*afbeelding 8*).

Het poorthuisje aan de Oosterdijkweg (**A9**) op de kaart van Utenwael is eveneens op de kaart van Blaeu ingetekend. De ingang van het slot wordt gevormd door een poort of poorthuisje **A10**. De objecten **A3**, **A4**, **A5** en **A6**, zijn pakhuizen die uiteindelijk de tand des tijds voor een aanzienlijke periode hebben doorstaan. Deze huizen komt men, evenals de Oosterpoort ook op later gedateerde kaarten tegen.

Ten westen van het kasteel, ziet men nog een perceel van zes huizen (**A8**). Helaas zijn deze niet nader identificeerbaar.

Uitsnede van een plattegrond van de havens uit 1799 (afbeelding 5)

Ondanks dat deze kaart geschikt is voor de 'projectiemethode', ziet men hierop louter percelen en geen afzonderlijk gebouwen. Deze kaart kon daarom alleen gebruikt worden om de positie van de Oosterpoort **A2** en die van het poorthuisje **A9** aan de Oosterdijkweg te bepalen.

Afbeelding 5 Uitsnede van een plattegrond kaart van de havens uit 1799. Noord is onder. Bron: beeldbank NHA objectnr. 560-1928

Tekening van Roelant Roghman (1647) (afbeelding 5)

Deze tekening toont een aantal kenmerkende objecten op het slotplein. Het grootste gedeelte is ongetwijfeld ingericht met stands voor paarden. Links, aan de oostzijde ziet men de ondertussen verdwenen torens van het kasteel. Het waren deze torens die in zestiende eeuw in stadsomwalling waren opgenomen, zie daarvoor ook de kaartfragmenten van Utenwael en Blaeu. Daarnaast bevindt zich nabij de torens een muurwerk **A11**, dat verder doorloopt in de vorm van mogelijk een houten schutting, die is voorzien van een eenvoudig toegangspoortje. De tekening laat zien dat dit muurwerk, kennelijk als extra versteviging tegen het inzakken van aarden wal is aangebouwd. Op de kaart van Johannes Blaeu, is deze muur abusievelijk, in de vorm van een hekwerk weergegeven, dat op zijn beurt aan het poortje **A10**, grenst.

Helemaal rechts op de tekening, op het slotplein, ziet men enige bebouwing **A12**.

Afbeelding 6 Krijttekening van Roelant Roghman uit 1647/49. Bron: collectie MBR, object MB211

Tekening naar Cornelis Pronk ca. 1730¹⁸ (afbeelding 7).

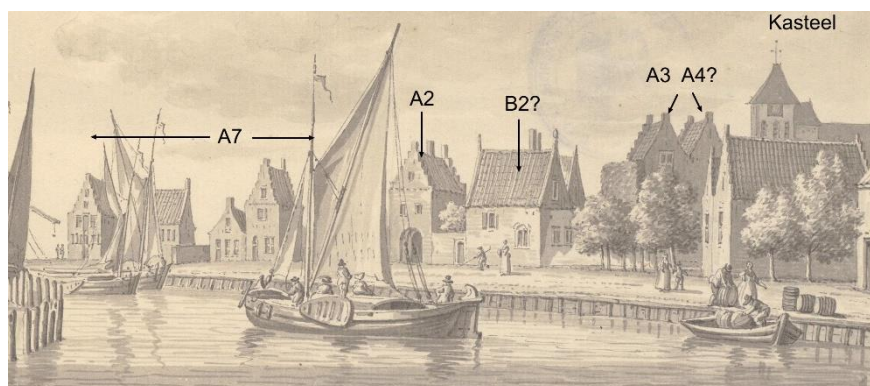

Afbeelding 7 De situatie van het slotplein rond 1730 op een tekening naar Cornelis Pronk. Bron: beeldbank NHA, objectnr. 359-2091)

De afgebeelde tekening toont de situatie in het begin van de achttiende eeuw. De situatie op het slotplein blijkt ten opzichte van die in de zeventiende eeuw iets veranderd te zijn. We zien nu een open ruimte, met een put **A13**. De muur naast de torens (**A11**) is nog wel intact maar de schutting-achtige constructie met poortje, zoals op de tekening van Roghman is te zien, is nu verdwenen. De bebouwing rechts (**A12**) is nog aanwezig.

Tekening naar Cornelis Pronk, ca. 1750 (afbeelding 8)

Deze tekening is een kopie van een werk van Cornelis Pronk, mogelijk uit 1750.¹⁹ Het geeft een beeld van de zuidkant van de Oosterhaven, voor het kasteel. We zien hierop de Oosterpoort **A2**. Een van de huizen met erf, die rechts aan de Oosterpoort staan aangebouwd is mogelijk object **B2** van de hierna volgende sectie. Links ziet men een groep van vier huizen, waarvan er drie kennelijk pakhuizen zijn. Deze kunnen mogelijk met de objecten **A7** op de kaarten van Utenwael, Blaeu en Tirion worden geïdentificeerd. Helaas vertoont de tekening storende onverklaarbare afwijkingen, voornamelijk aan de rechterzijde, waar de positie van de pakhuizen **A3** en **A4** verkeerd zijn ingetekend.

Afbeelding 8 De zuidkant van de Oosterhaven in ca. 1750, naar Cornelis Pronk. Ondanks enkele fouten op deze achttiende-eeuwse tekening, zijn enkele objecten te identificeren. Bron: beeldbank NHA, objectnr. 359-2104

¹⁸ Groesbeek, p. 300

¹⁹ Teeling en Langereis 1988, p. 61

Tabel 2

Objectcode	Omschrijving
A1	Bebouwing op het bolwerk, 1560
A2	Oosterpoort, 1599, 1799
A3	VOC-pakhuis, 1649, 1743
A4	VOC-pakhuis, 1649, 1743
A5	VOC-pakhuis, 1649, 1743
A6	VOC-pakhuis, 1649, 1743
A7	Perceel met huizen, minimaal 4, maximaal 6, 1599, 1649, 1743, 1750
A8	Perceel met huizen 1649, 1743
A9	Poorthuisje aan de Oosterdijkweg, 1599, 1649, 1799
A10	Poort(huisje) van het slot, 1649, 1743
A11	Muur met poortje op het slotplein, 1647, 1743
A12	Bebouwing aan de westzijde op het slotplein, 1647, 1730
A13	Put op het slotplein (1730)

Sectie 2: Periode 1800 - 1850

In de jaren 1825-1832 zijn vanwege de wettelijke verplichting voor het vastleggen van perceeleigendommen over heel Nederland kadastrale minuutplannen getekend. Voor Medemblik werd dit reeds in 1826 uitgevoerd door landmeter F.I. Nautz uit Hoorn.²⁰

De bebouwing rondom het kasteel op basis van het betreffende kadastrale minuutplan (*afbeelding 9*) is aangegeven in het overzicht in *tabel 3*. De perceelnummering is die van de, bij de minuut behorende, oorspronkelijke aanwijzende tafel (OAT)²¹. In de tabel is ook de gehanteerde codering van dit onderzoek vermeld.

Niet alle perceelnummers zijn in dit overzicht opgenomen omdat niet overal sprake was van bebouwing maar van een erf. We zien op deze kaart dat de loop van de Oosterdijkweg iets afwijkt van de huidige situatie, in de bocht in de richting van het kasteel loopt het iets meer haaks. Op het perceel, genummerd met 669 (aangeduid met 'Weiland' en eigendom van de Vier Noorder Koggen), bevond zich het ondertussen verdwenen poorthuisje **A9**.

Voor enkele details, zie *afbeelding 10* met een tekening-aquarel, die zeer waarschijnlijk door de Medemblicker kunstenaar *Jacob Braaff* is gemaakt.²²

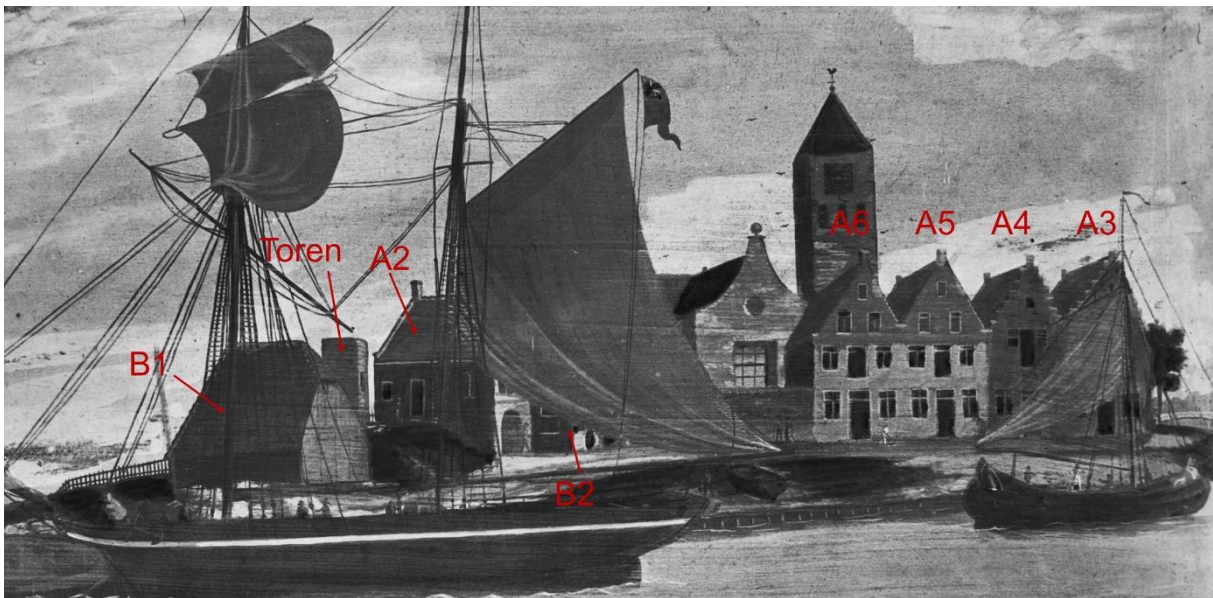
²⁰ Teeling, 1989, p. 103-105

²¹ Beeldbank RCE: Oorspronkelijke aanwijzende tafel Medemblik, Noord-Holland, sectie A, blad 021 (OAT07069A021)

²² Communicatie met Marijan Bakker d.d. 05-01-2020, een nazaat van deze kunstenaar.

Afbeelding 9 Een uitsnede van het kadastrale minuutplan uit ca. 1830. Bron: beeldbank RCE, minuutplan Medemblik, Noord-Holland, sectie A, blad 01 (MIN07069A01).

Afbeelding 10 Een aquarel-tekening van de Oosterhaven, voor het kasteel. Deze afbeelding is waarschijnlijk door Jacob Braaff vervaardigd, waarop enkele objecten van de kadastrale kaart staan aangegeven. Het staat vast dat deze voor 1857 is gemaakt, gezien de aanwezigheid van een bouwvallige vierkante kasteeltoren ('Oude Poorthuis'), deze werd in 1857 samen met de Oosterpoort (A2) afgebroken. Bron: beeldbank RCE, object VE-2480.

Tabel 3 Overzicht van de in 1826 opgemeten gebouwde objecten volgens de OAT. Inclusief de bijbehorende objectcodering.

Perceelnr. OAT	Soort eigendom	Naam eigenaar	Beroep	Objectcodering
671	Huis en erf	Harmant & Zonen	Kooplieden	B1
671a	Oosterpoort	De stad Medemblik		A2
672	Huis	De stad Medemblik		B2
674	Pakhuis	Harmant & zonen	Kooplieden	A6
675	Huis en erf	Vroons & Cout	Timmerbaas van de Vier Noorder Koggen	A5
676	Huis	Ewoud Krijgsmeer	Koopman	A4
677	Huis	Ewoud Krijgsmeer		A3
678	Huis	Ewoud Krijgsmeer		B3
683	Huis en erf	Ewoud Krijgsmeer		B4
684	Huis en erf	Lieke Veeden	Timmerman	B5
685	Huis en erf	Dien Schagen	Scheepsheren	B6
686	Pakhuis	De stad Medemblik		B7
688	Pakhuis	De stad Medemblik		B8

Sectie 3: Periode 1850-1900

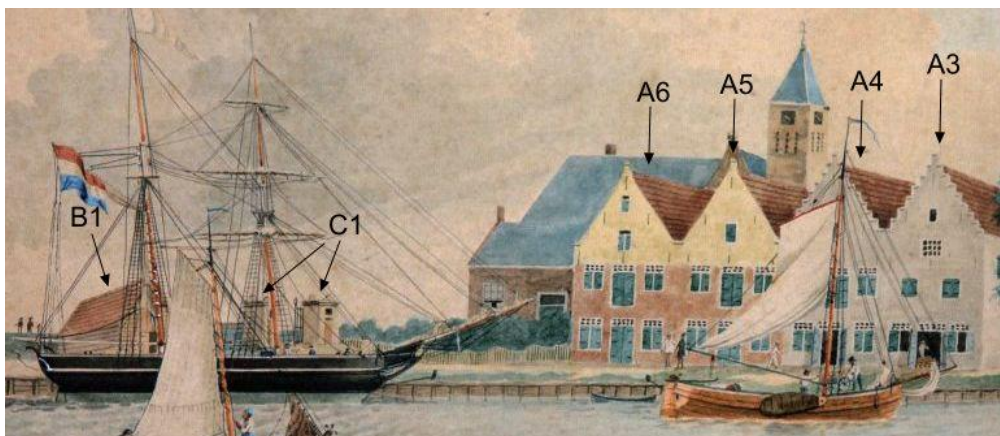
Voor de inventarisatie van deze periode is gebruik gemaakt van een plattegrondkaart uit 1888 (*afbeelding 13*), deze is aanwezig in het Noord-Hollands Archief in Haarlem (*afbeelding 13*). Deze heb ik kunnen controleren aan de hand van een plattegrondkaart van de havens uit 1892, die ik gaandeweg dit onderzoek onder ogen kreeg. Hierop staan dezelfde objecten getekend. Zo kon worden vastgesteld dat het huis **B1** in dat jaar niet meer aanwezig was.

Zoals in de inleiding is gemeld, zijn in 1857 de Oosterpoort **A2** en de overgebleven oostelijke torenrestanten gesloopt. De plaats van de Oosterpoort werd ingenomen door een 'Barrière' met twee wachthuisjes **C1** (*afbeelding 11*).

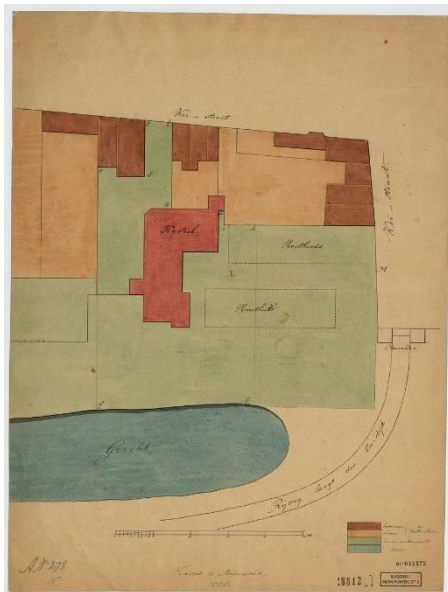
Object **B1**, zoals gezegd in 1892 niet meer aanwezig, was mogelijk een houten huis, zoals blijkt uit een aquarel van Jacob Braaff (*afbeelding 12*). Dezelfde afbeelding toont de 'Barrière' met de twee wachthuisjes **C1** en de vier 17de eeuwse pakhuizen **A3, A4, A5** en **A6**.

Afbeelding 11 Barrière met wachthuisjes (C1), die de functie van de Oosterpoort overnam, gebouwd in 1857. Fotografie onbekend. Bron: Collectie www.medenblik.nl

Afbeelding 12 Uitsnede uit een aquarel van Jacob Braaff van na 1857, waarin diverse objecten zijn aangegeven. Bron: Vrienden van het WFA.

Afbeelding 13 Plattegrond van de omgeving van kasteel Radboud uit 1888. (Noord is rechts). Bron: beeldbank RCE, objectnr. BT-032372

Afbeelding 14 Foto van de noordwestzijde van het kasteel uit 1898. Hierop ziet men de houtloods C2. Rechts een deel van de bebouwing aan de westzijde van het slot. Bron: beeldbank NHA, objectnr. 559-004052.

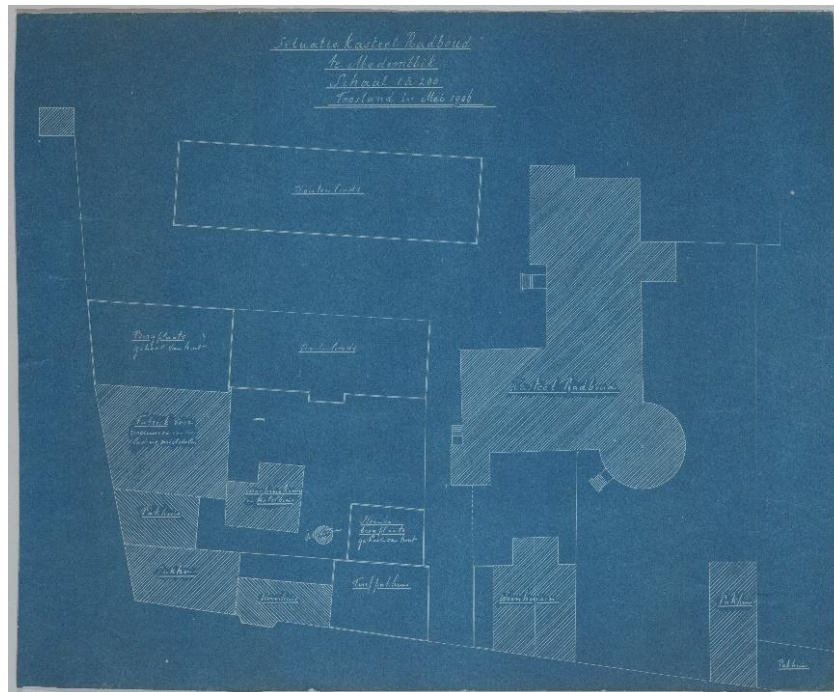
Tabel 4

Code	Omschrijving	Eigenaar
A3	Huis (naar situatie 2)	Privé-bezit
A4	Huis (naar situatie 2)	Privé-bezit
A5	Huis (naar situatie 2)	Privé-bezit
A6	Pakhuis (naar situatie 2)	Privé-bezit
B3	Huis (naar situatie 2)	Privé-bezit
B4	Huis (naar situatie 2)	Privé-bezit
B5	Huis (naar situatie 2)	Privé-bezit
B6	Huis (naar situatie 2)	Privé-bezit
B7	Pakhuis (naar situatie 2)	Privé-bezit
B8	Pakhuis (naar situatie 2)	Privé-bezit
C1	Barrière met wachthuisjes	Gemeente Medemblik
C2	Houtloods	Gemeente Medemblik
C3	Houtloods	Gemeente Medemblik

Sectie 4a: Periode 1900-1930

In het begin van de twintigste eeuw, vrijwel direct na de eerste restauratie van het kasteel is men overgegaan tot het vestigen van industrie op het kasteelterrein. Dit was de stoomconservenfabriek 'Noord-Holland', aanvankelijk in bezit van C. Gijselaar en daarna van P. Kooy en Trompetter. Sinds die tijd heeft er gefaseerd, uitbreiding plaatsgevonden van deze industriële activiteit. In het Noord-Hollands Archief in Haarlem zijn enkele zeer bruikbare blauwdrukken van plattegronden van het kasteelterrein gevonden. De afbeeldingen 15 en 16 tonen respectievelijk de situatie in 1906 en 1907. Men ziet dat de oude pakhuizen A5 en A6 tot één pand zijn samengetrokken en heeft de

functie van fabriek gekregen. De loods **C2** is aangevuld met een opslagplaats **D1** die tot aan de weg grenst. Het is niet bekend of de loodsen **C2** en **C3** van destijds nog in bezit waren van de gemeente Medemblik. Verder ziet men op het slotplein andere objecten verschijnen, dat zijn een machinekamer met ketelhuis **D2**, een ronde schoorsteen **D3** en een steenkolenbergplaats **D4**. Aan de uiterste westzijde, naast woonhuis **B3**, ziet men nu ook een turfpakhuis **D5**. Aan de hand van foto's valt af te leiden dat deze van hout is opgetrokken. Op deze kaart valt de meest noordelijke van de twee wachthuisje **C1** buiten de tekening.

Afbeelding 15 De bebouwing op en rond het kasteelterrein van kasteel Radboud in 1906. Bron: beeldbank NHA, objectnr. 492-0295

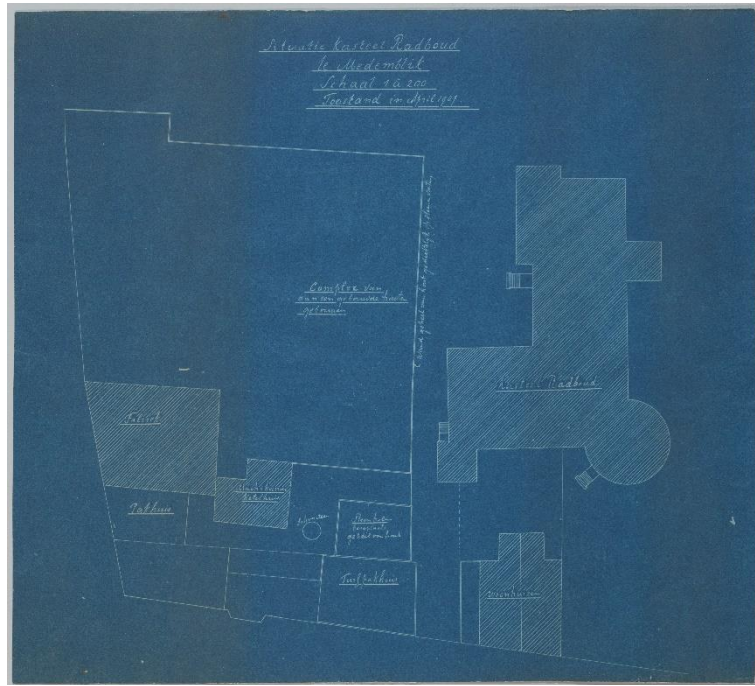
Tabel 5

Objectcode	Omschrijving/functie	Aard van de bebouwing
A3	Pakhuis	Steen
A4	Pakhuis	Steen
A5 + A6	Fabriek voor verduurzaamde levensmiddelen	Steen
B3	Woonhuis	Steen
B5	Woonhuis	Steen
B6	Woonhuis	Steen
B8	Pakhuis	Steen
C1	Barrière met wachthuisjes	Steen
C2	Loods	Hout
C3	Loods	Hout
D1	Bergplaats	Hout
D2	Machinekamer en ketelhuis	Steen
D3	Ronde schoorsteen	Steen
D4	Steenkolenberging	Hout
D5	Turfpakhuis	Hout

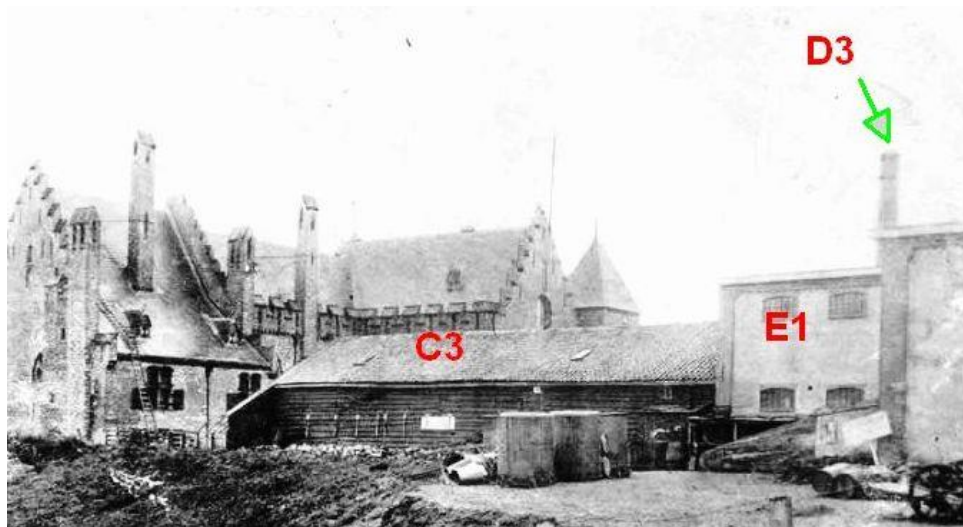
Sectie 4b: Periode 1900-1930

Een gelijksoortige plattegrond is van 1907, waarop een flinke uitbreiding van de conservenfabriek te zien is. Enkele objecten blijven ten opzichte van 1906 onveranderd. Als we uitgaan van de foto van *afbeelding 17*, dan mogen we concluderen dat deze situatie in 1925 nog bestond.

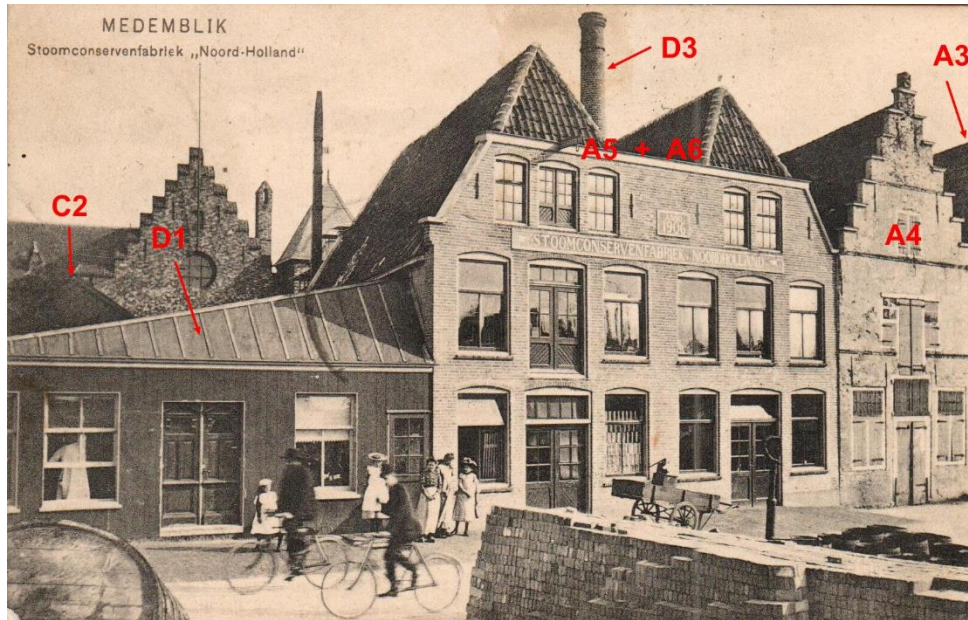
Op de plattegrond van 1907 is nu een groot terrein (**E2**) aangegeven, dat wordt beschreven als: "Complex van aaneen gebouwde houten gebouwen" en "Wand geheel van hout gedeeltelijk op steenen voeting". In dit complex, is een aantal objecten opgenomen, dat is de houten bergplaats **D1**, en als we van de foto van *afbeelding 17* mogen uitgaan, eveneens de houten loods **C3** en een stenen gebouwtje **E1** dat daar ten noorden aan grenst. De rest van de afzonderlijk bebouwing op **E2**, is niet op de blauwdruk van afbeelding 13 weergegeven.

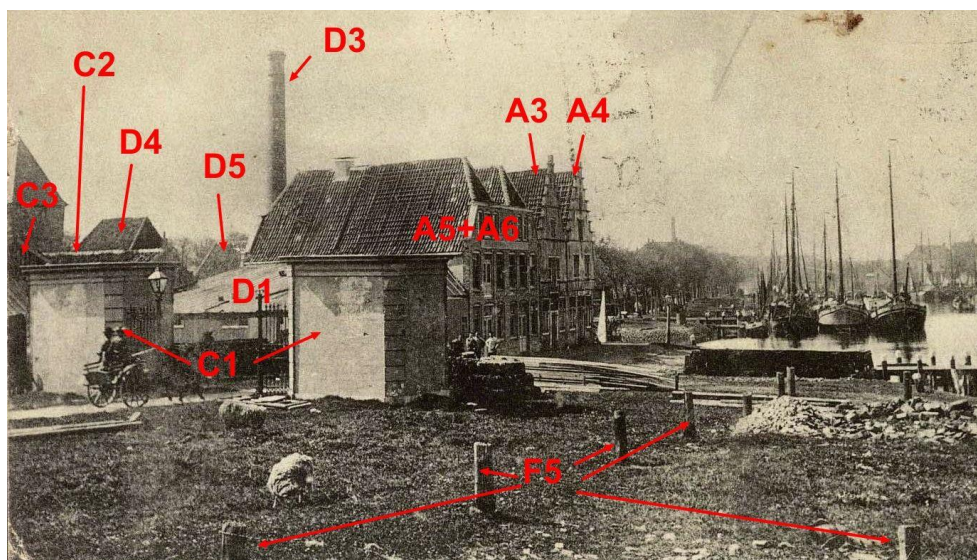
Afbeelding 16 De bebouwing op en rond het kasteelterrein van kasteel Radboud in 1906. Bron: beeldbank NHA, objectnr. 492-0296

Afbeelding 17 De oostzijde van het kasteel, in de situatie van 1925. Bron: Prentbriefkaart uit de collectie van www.medenblik.nl

Afbeelding 18 De noordzijde van de conservenfabriek. De foto zal van rond 1906/07 dateren. Fotograaf onbekend. (Prentbriefkaart uit de digitale collectie van de auteur).

Afbeelding 19 Als de afbeelding hierboven, maar dit keer een, vanuit een meer oostelijke kant genomen foto. De palen F5 worden in sectie 5 besproken. Fotograaf onbekend. Bron: beeldcollectie OKVM.

Tabel 6

Objectcode	Beschrijving/functie	Aard van de bebouwing
A3	Pakhuis	Steen
A4	Pakhuis	Steen
A5 + A6	Fabriek voor verduurzaamde levensmiddelen	Steen
B3	Woonhuis	Steen
B5	Woonhuis	Steen
B6	Woonhuis	Steen
B8	Pakhuis	Steen
C1	Barrière met wachthuisjes	Steen
C2	Loods	Hout
C3	Loods	Hout
D1	Bergplaats	Hout
D2	Machinekamer en ketelhuis	Steen
D3	Ronde schoorsteen	Steen
D4	Steenkolenberging	Hout
D5	Turfpakhuis	Hout
E1	Gebouw tegen de loods C3	Steen
E2	<i>“Complex van aaneen gebouwde houten gebouwen”, waaronder C3 en D1 inbegrepen</i>	<i>“Wand geheel van hout, gedeeltelijk op steenen voeting.”</i>

Sectie 5: Periode 1930-1935

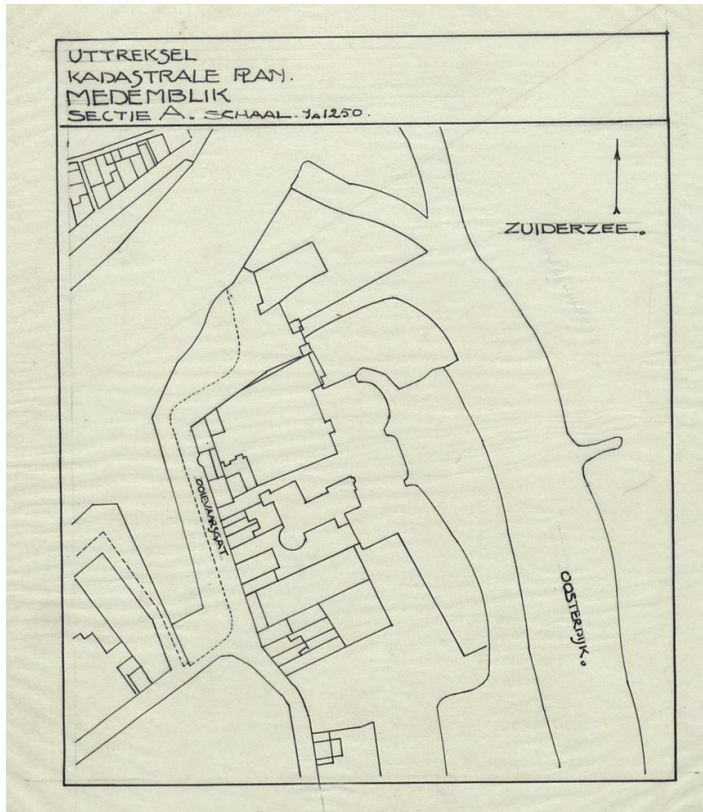
Een ‘uittreksel’ van een kadastrale kaart, ondanks dat deze niet is gedateerd, geeft ongetwijfeld een overzicht uit een latere periode (*afbeelding 20*). Het is zelfs niet onmogelijk dat deze kadastrale kaart pas na de brand in 1931 van de conservenfabriek is opgemeten. Dat laatste leid ik af van het feit, dat van de vier pakhuizen **A3**, **A4**, **A5** en **A6**, alleen **A3** en **A4** na de brand nog overeind stonden. Het gemeenschappelijke gebouw **A5** en **A6** staan niet meer op de kaart.

Helaas zijn de details niet volledig in te vullen, zodat men zich moet op foto’s moet beroepen om de gewenste aanvullende informatie te verkrijgen. De meeste foto’s zijn genomen na de brand.

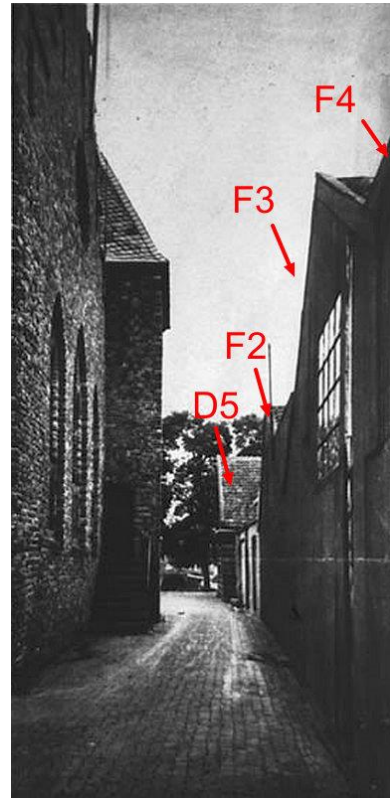
De oostzijde van het complex, waar de houten loods **C3** en het gebouwtje **E1** stond, is geheel vervangen door een nieuw gebouwcomplex van steen (**F1**). Dit complex behelsde zowel de oost- als het grootste deel van de noordzijde.

Er zijn drie houten loodsen op foto’s identificeerbaar op het terrein **E2**, deze noem ik **F2**, **F3** en **F4**.

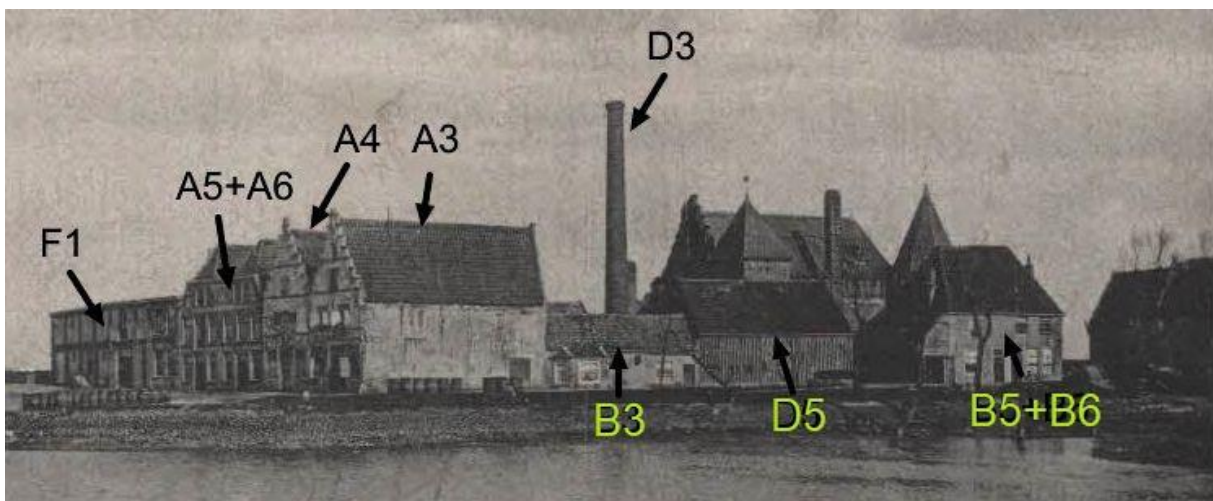
Een ander opmerkelijk feit is, dat men mogelijk van plan was om de fabriek verder noordelijk uit te breiden. We zien op sommige foto’s van deze locatie ingeslagen heipalen (**F5**) aan de overkant van de weg.

Afbeelding 20 Uitsnede van een kadastraal grondplan. Datum onbekend, mogelijk na 1931. Bron: Beeldbank RCE, objectnr. BT-010000.

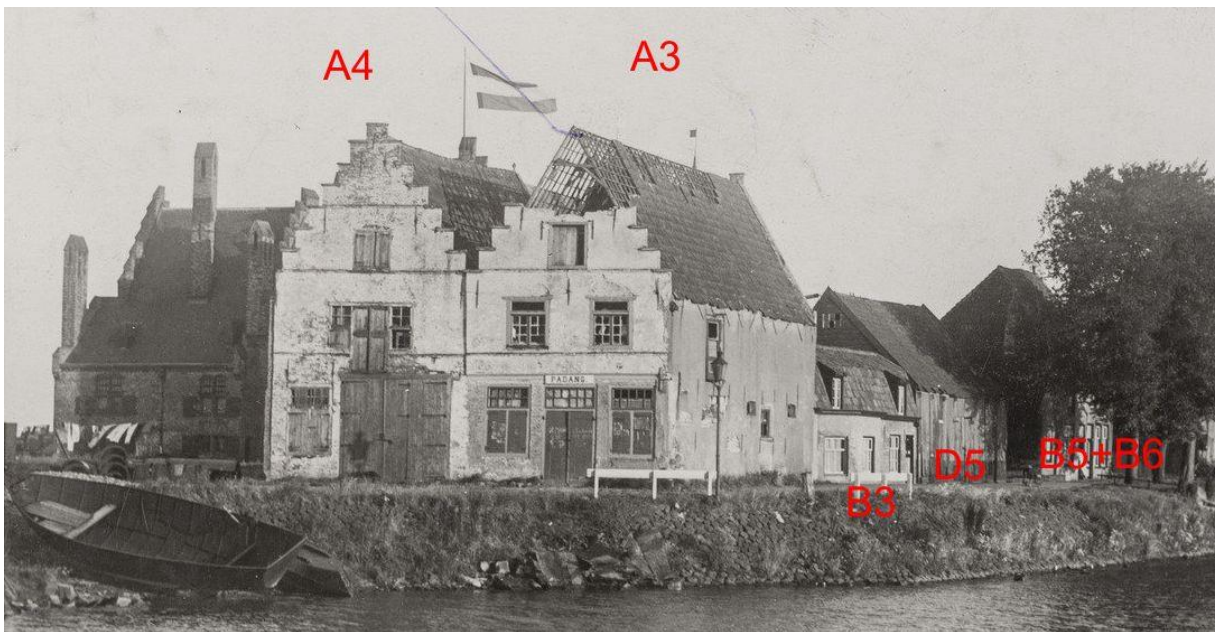
Afbeelding 21 Het steegje tussen het kasteel en drie loodsen (ca. 1930). Fotograaf onbekend. Bron: fotocollectie medenblik.nl.

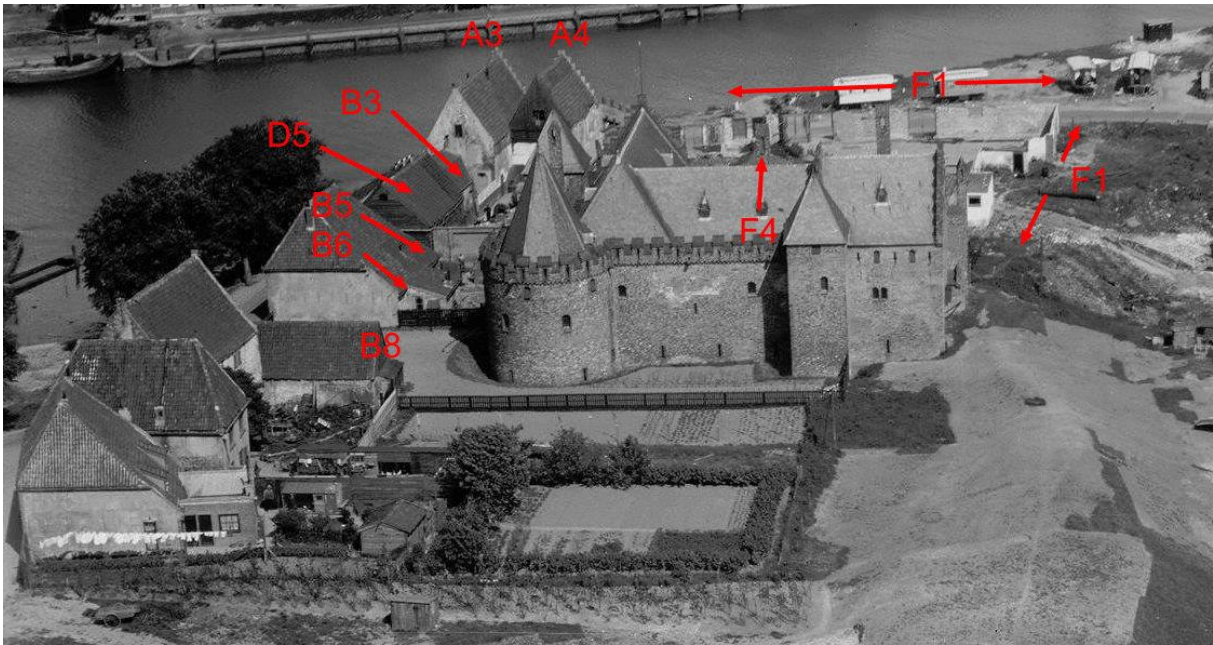
Afbeelding 22 De westzijde van het industriële complex voor het kasteel in ca. 1930. Beeldcitaat (relevante uitsnede). Bron: Prentbriefkaart uitgave Th. Gieling, foto: P. Jonker. Collectie van de auteur.

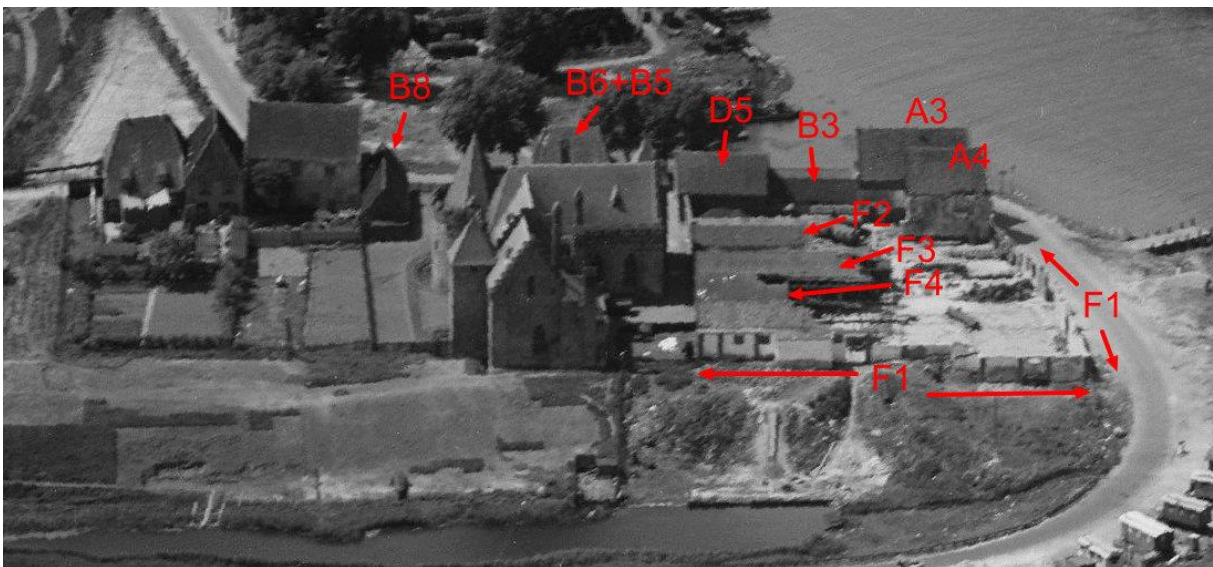
Afbeelding 23 Noordzijde. Tijdens de brand in 1931. Fotograaf onbekend. Beeldcollectie OKVM.

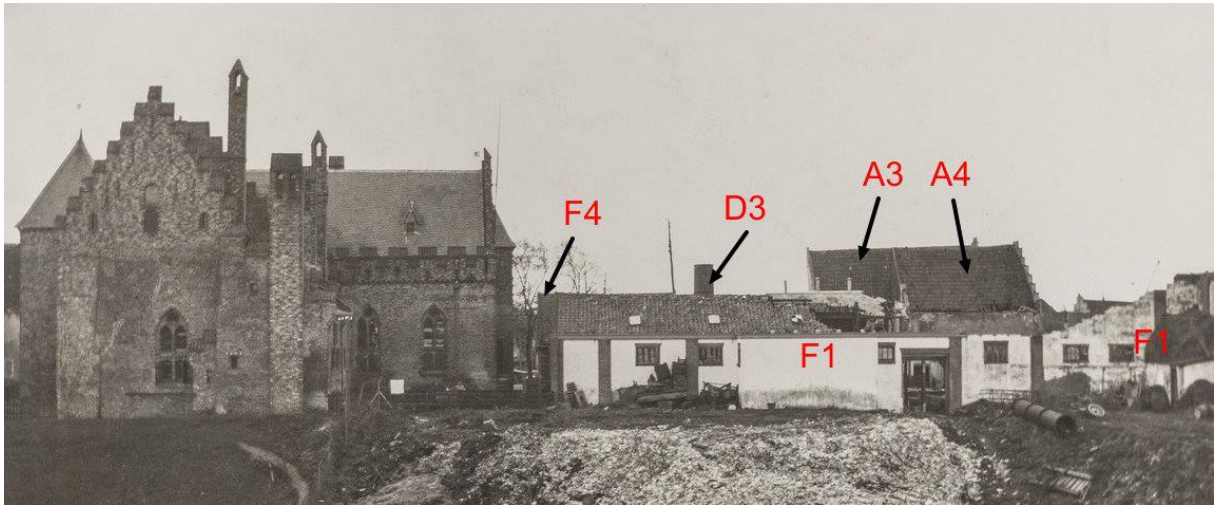
Afbeelding 24 Noordzijde na de brand in 1931. Bron: beeldbank RCE, objectnr. OF-05619

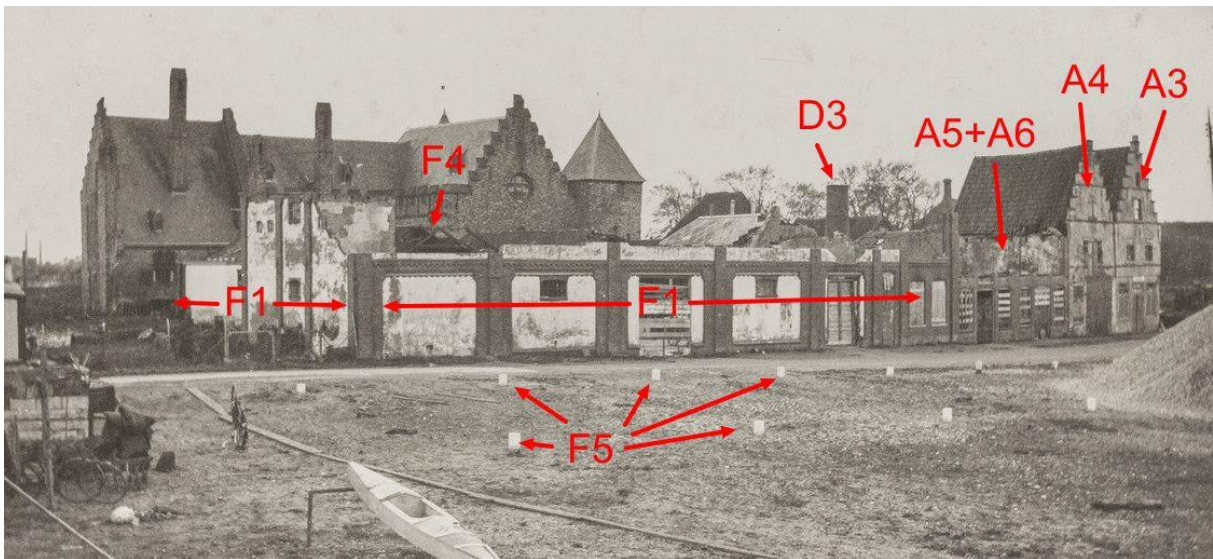
Afbeelding 25 Uitsnede van een luchtfoto na de brand in 1931. Noord is boven. Bron: beeldbank NIMH, objectnr. 2011-0839.

Afbeelding 26 Uitsnede van een luchtfoto na de brand in 1931. Beeldbank NIMH, objectnr. 2011-0344.

Afbeelding 27 Oostzijde na de brand in 1931. Bron: beeldbank RCE, object OF-05620

Afbeelding 28 Noordzijde na de brand in 1931. Bron: beeldbank RCE, object OF-05621,

Tabel 7

Objectcode	Beschrijving/functie	Aard van de bebouwing
A3	Pakhuis	Steen
A4	Pakhuis	Steen
B3	Woonhuis	Steen
B5	Woonhuis	Steen
B6	Woonhuis	Steen
B8	Pakhuis	Steen
C1	Barrière met wachthuisjes	Steen
D5	Turfpakhuis	Hout
F1	Gebouwencomplex oost en noord	Steen
F2	Loods	Hout
F3	Loods	Hout
F4	Loods	Hout
F5	Ingeslagen heipalen	Beton, deels hout

Sectie 6. Periode 1935-2000

De laatste situatie heeft betrekking op de aanwezigheid van 'Zeebad Kasteel Radboud'. Deze volledig betonnen constructie werd omstreeks 1960 gebouwd en in 1994 gesloopt. Het geheel was gefundeerd op betonnen palen, waarop een platform was aangebracht, uitlopend met twee in het water aanwezige betonnen steigers. In de huidige tijd zijn nog enkele sporen zichtbaar, voornamelijk de centrale betonnen pier, dat oorspronkelijk op een strekdam was aangelegd, daarnaast ziet men nog enige betonnen resten in het dijklichaam.

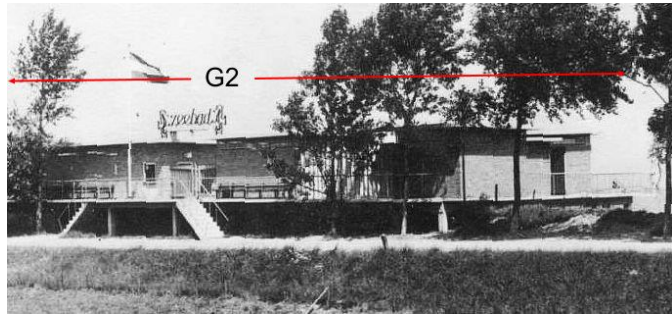
Om de locatie te bepalen is gebruik gemaakt van een plattegrond van Medemblik uit 1980. Tijdens dit onderzoek kwam nog aan het licht dat er op de locatie van het 'Zeebad', een ouder platform aanwezig was, eigenlijk een soort van badhuis met kleedhokjes (*afbeelding 32*). Het is opmerkelijk dat tijdens de bouw van het zeebad dit platform, inclusief een betonnen trap intact was gelaten (*afbeelding 33*).

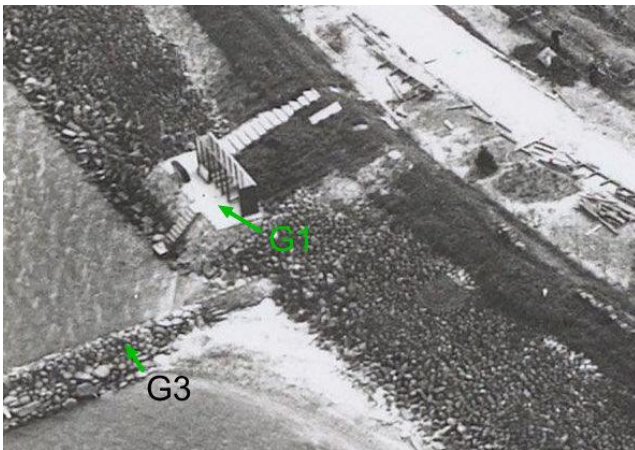
Afbeelding 29 Uitsnede van een plattegrond van de stad Medemblik uit 1980. Bron: Beeldbank NHA, objectnr. 560-2106.

Afbeelding 30 Objecten op een luchtfoto van het 'Zeebad' uit de jaren zestig. Beeldcitaat (relevante uitsnede). Bron: prentbriefkaart van uitgeverij Maastricht en Verhoeven, Arnhem.

Afbeelding 31 Het Zeebad, de voorzijde in de jaren zestig. Beeldcitaat (relevante uitsnede). Bron: prentbriefkaart van boekhandel Idema, Medemblik.

Afbeelding 32 Een klein badhuis aan de Oosterdijk in ca. 1935. Bron: beeldbank NHA, objectnr. 559_02459 (uitsnede).

Afbeelding 33 De betonnen restanten van het kleine badhuis op de locatie van het zeebad. Beeldcitaat (relevante uitsnede). Bron: prentbriefkaart van boekhandel Idema, Medemblik.

Onderstaande tabel geeft aan welk objecten in deze situatie zijn gecatalogiseerd.

Tabel 8

Objectcode	Omschrijving	Aard van de bebouwing
B8	Pakhuis	Baksteen
G1	Platform voormalig badhuis	Betonnen plateau
G2	Hoofdplatform zeebad	Betonnen plateau op paalfundering
G3	Centrale pier	Betonnen plateau over een bestaande strekdam

Geraadpleegde literatuur

Belonje J. en R. Kaptein, 1943; **Een kroniek van Medemblik** (van Cornelis Jansz. Opperdoes); In: Bijdragen en mededeelingen van het Historisch Genootschap; deel 64; Kemink en Zoon, Utrecht.

Bouwman, H., 2001; **Medemblik, een eeuw in foto's**; Lorelax Productions, Muiderberg.

Dijkhuis, B.G., 2012; **An den slote tot Medeblic**. In: Jaarboek Oudheidkundige Vereniging 'Medenblik', nr. 20; www.academia.edu/6812540/

Dijkhuis, B.G., 2019; **An den slote tot Medeblic (3)**. In eigen beheer, gedeponeerd in de bibliotheek West-Fries Archief, Hoorn; www.academia.edu/40939050/

Groesbeek, J.W., 1981; **Middeleeuwse kastelen van Noord-Holland**. Elmar Rijswijk.

Leeuwen, J. van, 2014; **Middeleeuws Medemblik. Een centrum in de periferie**; West-Friese Archeologische Rapporten nr. 61; Archeologie West-Friesland, Hoorn.

Oever, F. van den en N. de Jong, 2019; **Alkmaar-Oudorp | Oudorperpolder**; Archeologische kroniek van Noord-Holland 2018; Provincie Noord-Holland.

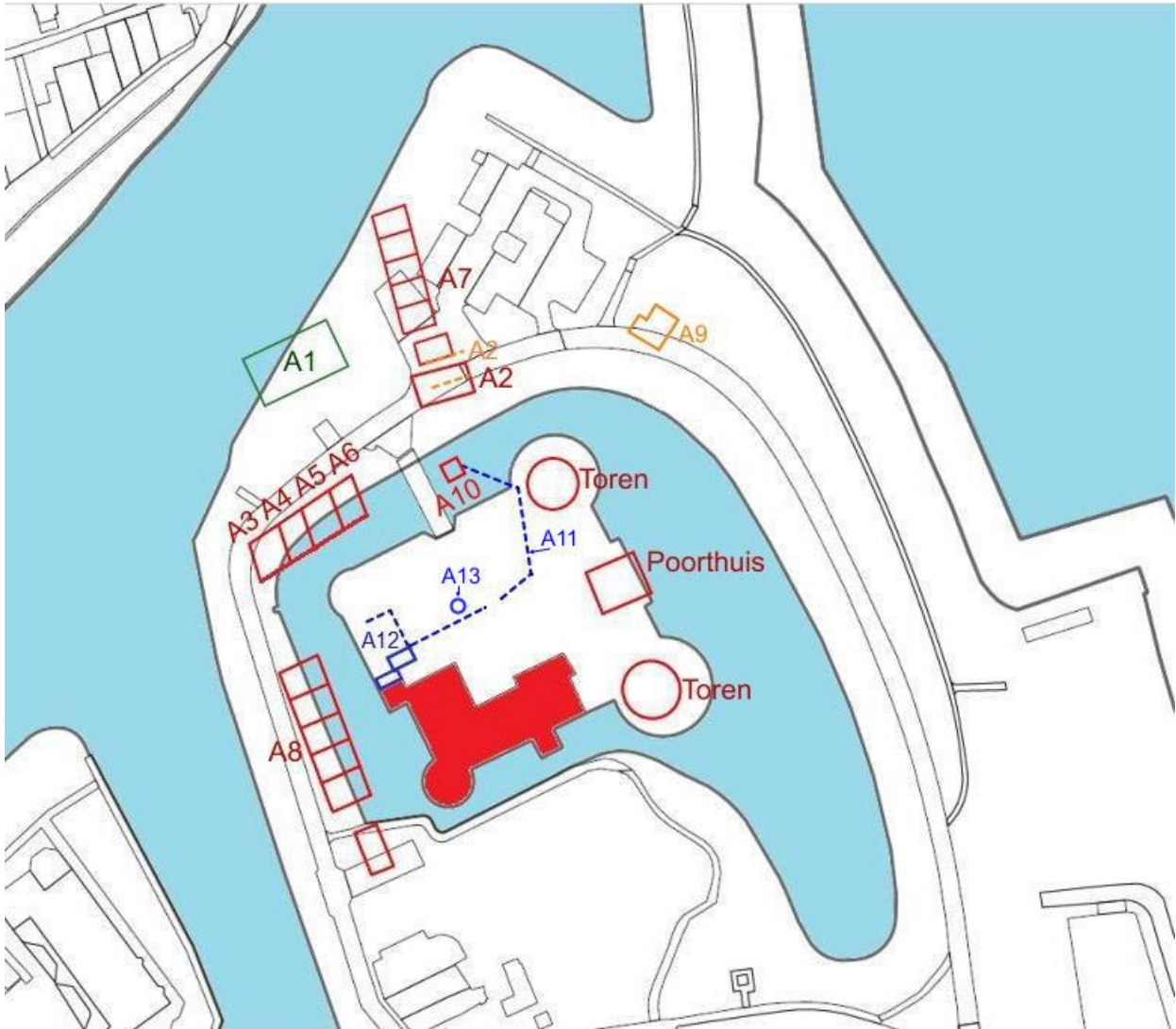
Teeling, P.S. en H. Langereis, 1988; **Medemblik**; A.A. Idema, Medemblik.

Teeling, P.S., 1989; **Landmeters in Medemblik**. In: Bakker, Brieffies, van Zijverden (red.). Een nieuw Medemblikker Scharre-Zootje; Pirola, Schoorl.

Zwaan J., 2012; **Kroniek van Medenblik 2012**; uitgave Oudheidkundige Vereniging 'Medenblik'.

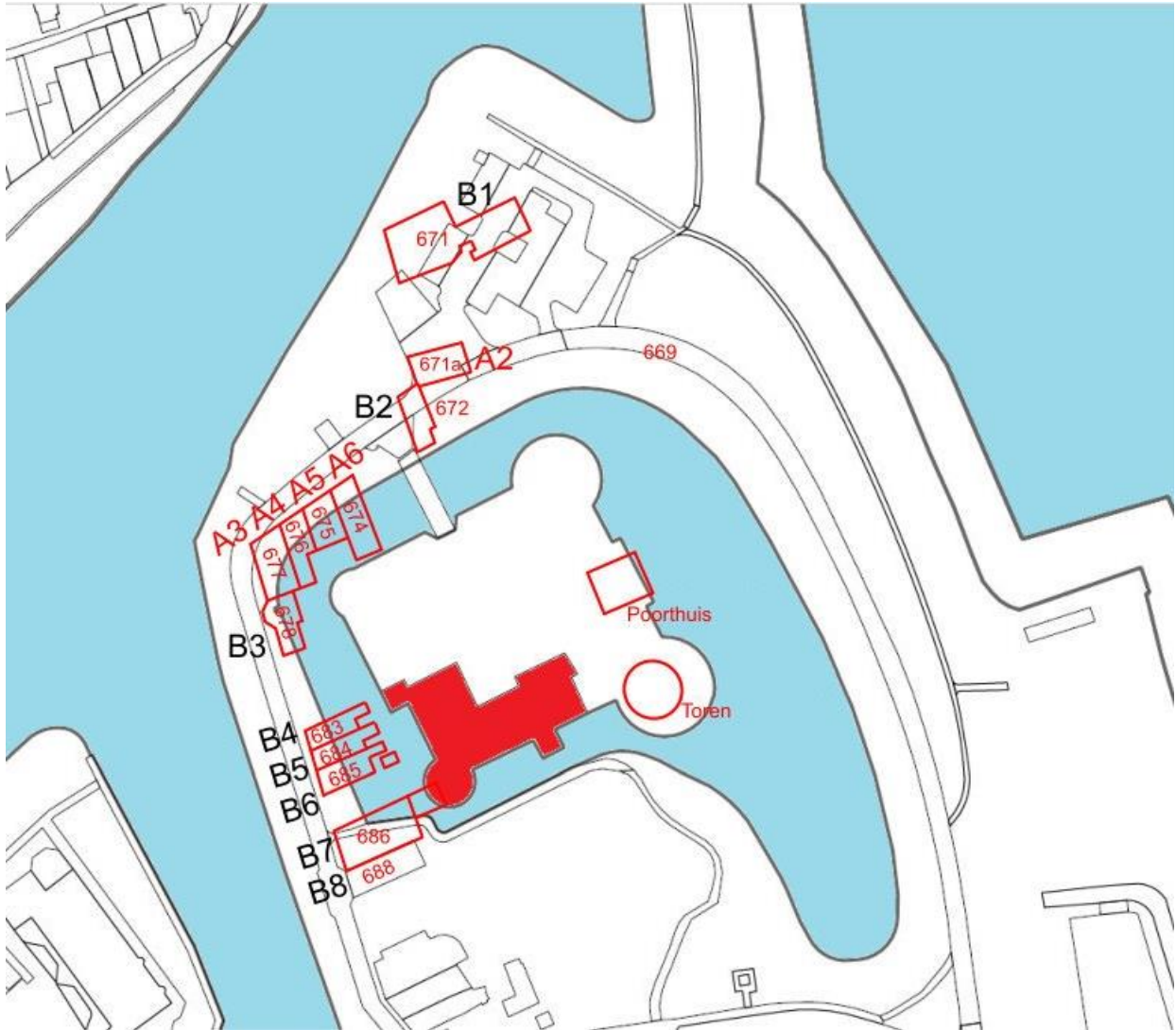
BIJLAGE 1
Plattegronden

Sectie 1: Periode 1560 -1800

De positie van de Oosterpoort A2 is twee keer ingetekend. De rode intekening berust op de positie van de archeologische opgraving in 1990 (zie ook p. 36). De oranje-bruine intekening komt van de kaart van de havens uit 1799. Het laatste geldt ook voor het poorthuisje A9. De objecten A3, A4, A5 en A6 zijn gebaseerd op de posities van p. 30. De locaties van A1, A7, A8, A10, A11, A12 en A13 zijn geschat.

Sectie 2: Periode 1800-1850

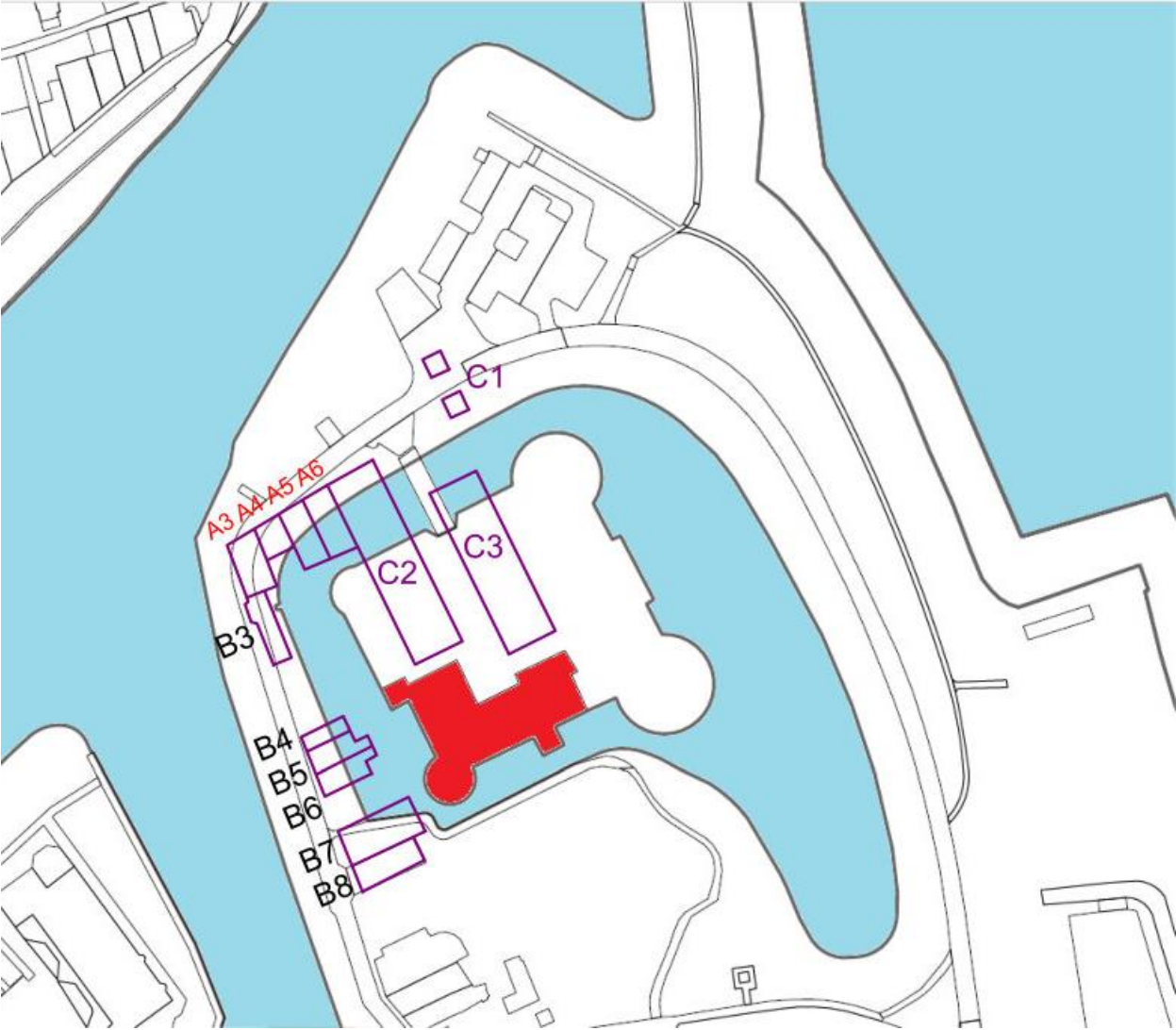

1826

De locaties van de objecten zijn overgenomen vanaf het kadastrale minuutplan van destijds.

De getallen van drie cijfers vertegenwoordigen de bebouwde percelen op de OAT. Het perceel 671 (A2) bestaat echter voor de helft uit een erf. Het westelijke deel (links) ervan is dan waarschijnlijk de bebouwing. Perceel 669 was de plaats van het poorthuisje **A9** langs de Oosterdijkweg.

Sectie 3. Periode 1850-1900

1888

Sectie 4a. 1900 – 1930

1906

Een van de wachthuisjes van C1 is niet ingetekend, omdat deze op de originele plattegrond, buiten de tekening valt.

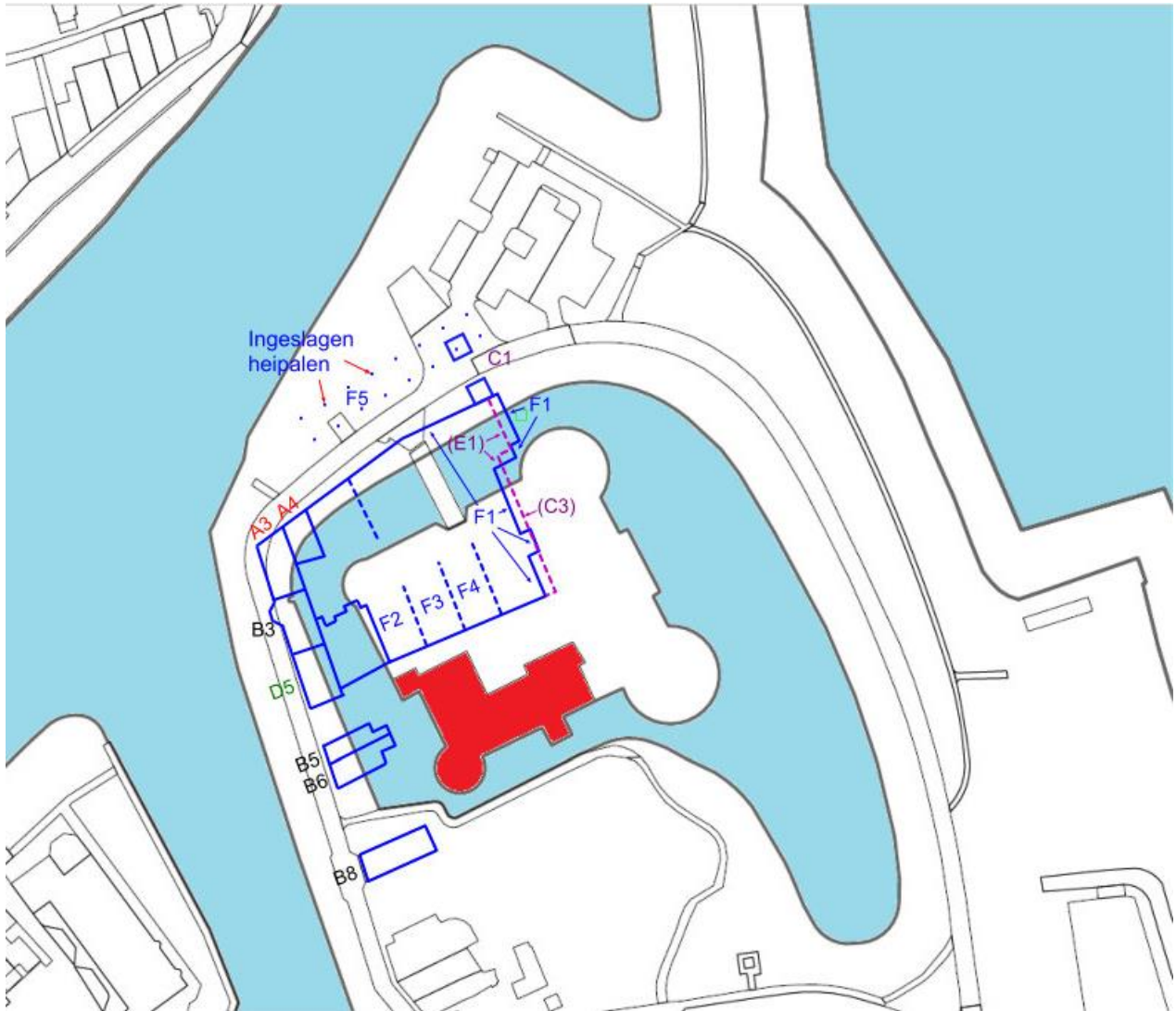
Sectie 4b. 1900-1930

1907

De twee wachthuisjes C1 zijn vanaf een andere bron overgenomen omdat ze beide op de originele plattegrond, buiten de tekening vallen.

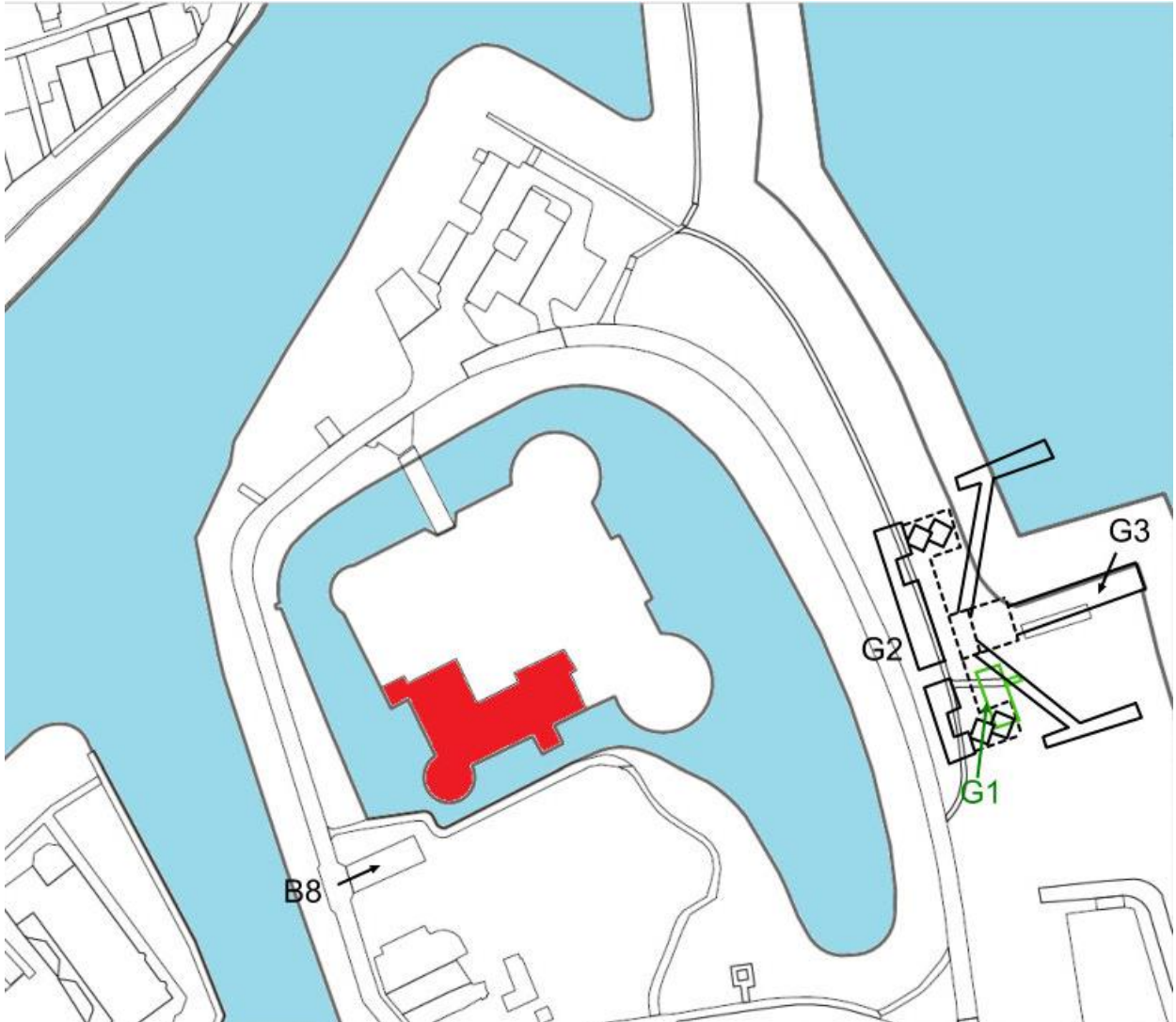
Sectie 5. 1930-1935

1930/1931

De ingeslagen heipalen zijn bij benadering ingetekend. Het zijn dus geen exacte posities. Om een vergelijking te maken met de situatie uit 1907, zijn door middel van paarse stippellijnen de posities van houten loods **C3** en het aangrenzende gebouwtje **E1** extra toegevoegd.

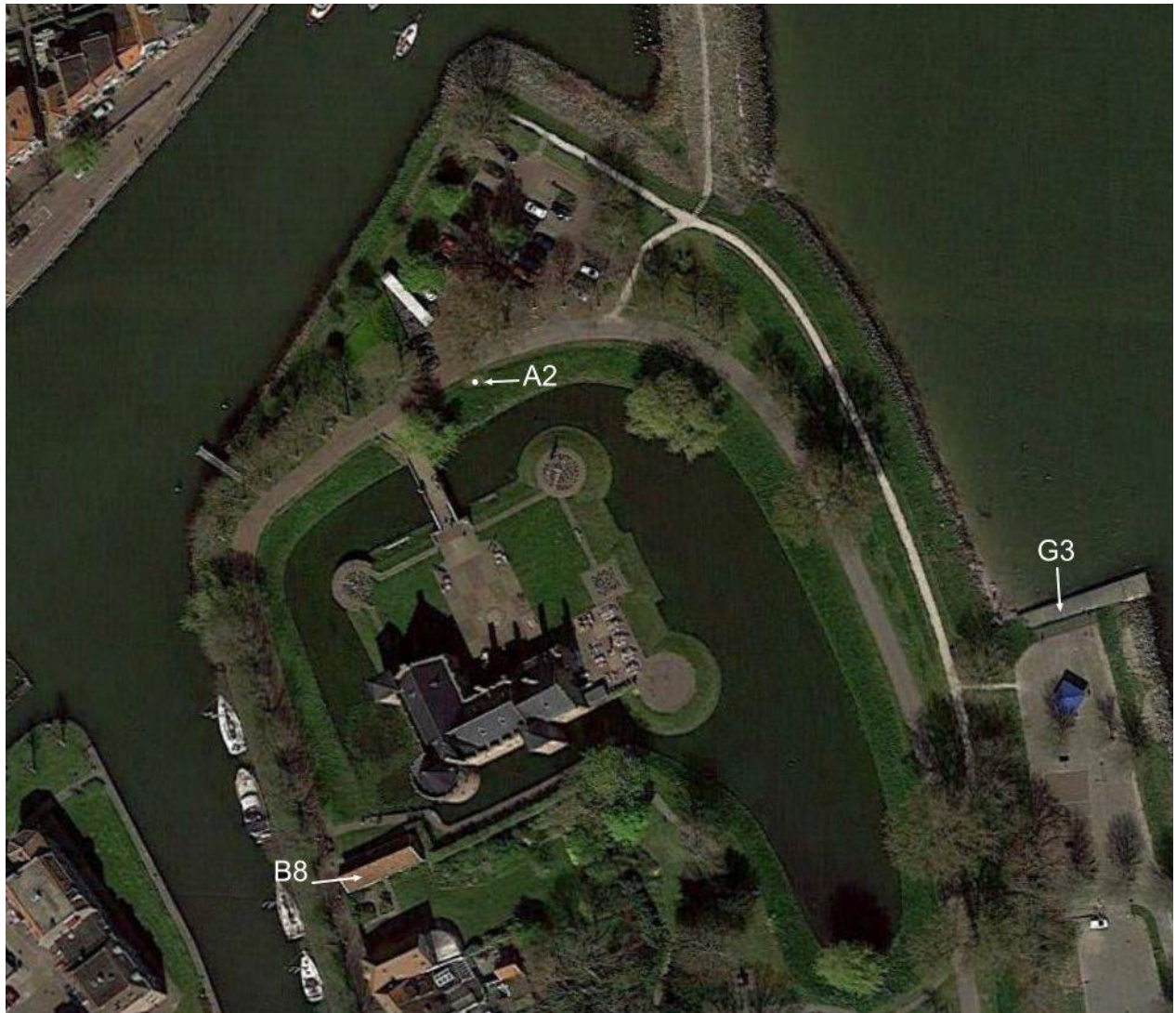
Sectie 6: 1935-2000

1980

De positie van G1 is bij benadering ingetekend.

Situatie heden

2019 (Bron: Google Earth 20-04-2019)

Huidige kenmerken met objectduiding.

A2	Oosterpoort, positie van een archeologische opgraving 1990
B8	Voormalige pakhuis
G3	Voormalige middenpier van het Zeebad

BIJLAGE 2
Objectduiding

Objectcode	Omschrijving object	Aard van de bebouwing	Begin	Eind
Samengenomen historische objecten (1560-1800):				
A1	Bebouwing op het bolwerk	Onbekend, steen niet uitgesloten	1560	1560
A2	Oosterpoort	Steen	1600	1857
A3	Pakhuis	Steen	1650	1935
A4	Pakhuis	Steen	1650	1935
A5	Pakhuis	Steen	1650	1935
A6	Pakhuis	Steen	1650	1935
A7	Huizenblok (vier-zes huizen), deels pakhuizen	Steen	1600	1750
A8	Huizenblok ten westen van het kasteel (niet identificeerbaar)	Onbekend, mogelijk steen	1650	1750
A9	Poorthuisje aan de dijkweg	Onbekend	1650	1800
A10	Poort(huisje) aan het slotplein	Onbekend	1650	1740
A11	Muur met poortje op het slotplein	Steen en hout	1650	1730
A12	Bebouwing aan de westzijde op het slotplein	Waarschijnlijk steen	1650	1730
A13	Put op het slotplein	Steen	1730	1730
Objecten kadastraal opgemeten in 1826:				
B1	Huis met erf	Waarschijnlijk hout	1830	1860
B2	Huis	Onbekend	1800	1830
B3	Huis	Steen	1830	1935
B4	Huis	Steen	1830	1935
B5	Huis	Steen	1830	1935
B6	Huis	Steen	1830	1935
B7	Pakhuis	Onbekend	1830	1890
B8	Pakhuis	Steen	1830	heden
Objecten na de sloop van de Oosterpoort (1857):				
C1	Barrière met wachthuisjes	Steen	1857	1935
C2	Loods	Hout	1890	1910
C3	Loods	Hout	1890	1930
Objecten van de stoomconservenfabriek:				
D1	Bergplaats	Hout	1906	1930
D2	Machinekamer en ketelhuis	Steen	1906	1935
D3	Ronde schoorsteen	Steen	1906	1935
D4	Steenkolenberging	Hout	1906	1935
D5	Turfpakhuis	Hout	1906	1935
E1	Gebouw tegen de loods C3	Steen	1907	1935
E2	Complex van houten gebouwen, met C3 en D1 inbegrepen	Houten wand, gedeeltelijk op steen gefundeerd	1907	1935
F1	Gebouwencomplex oost- en noordzijde van het slotplein	Steen	1930	1935
F2	Loods	Hout	1930	1935
F3	Loods	Hout	1930	1935
F4	Loods	Hout	1930	1935
F5	Ingeslagen heipalen	Beton, deels hout	1910	1935
Objecten van het zeebad op het dijklichaam:				
G1	Platform voormalig badhuis	Betonnen plateau op dijklichaam	1935	1994
G2	Hoofdplatform van het zeebad	Betonnen plateau op betonnen paalfundering	1960	1994
G3	Centrale pier van het zeebad	Betonnen plateau over een bestaande strekdam	1960	heden

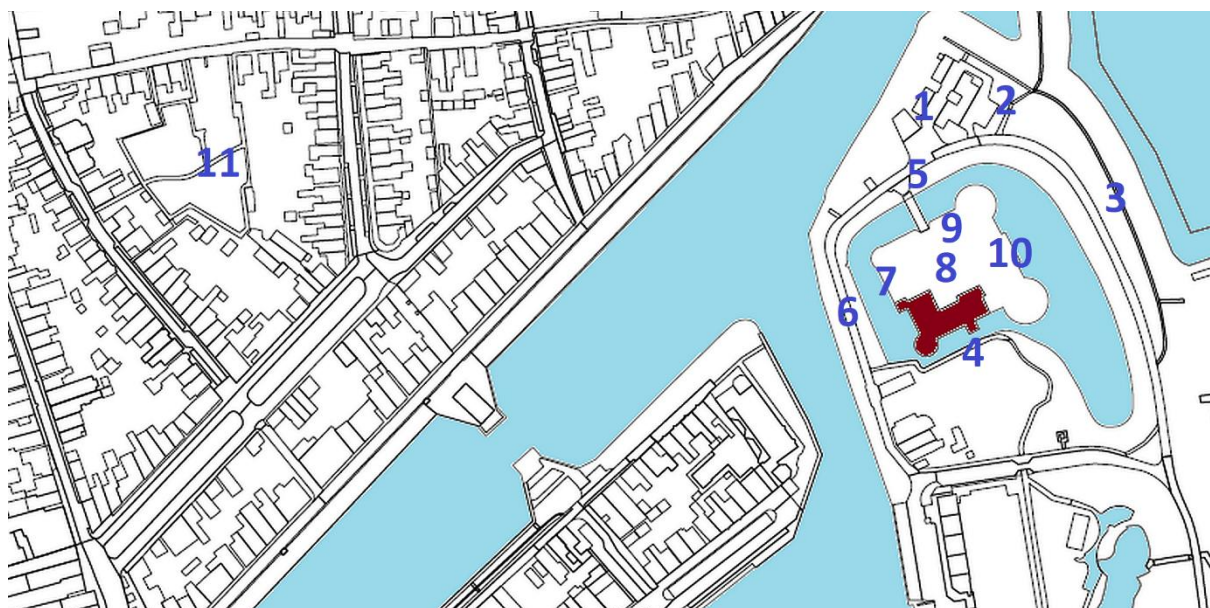
BIJLAGE 3

Aanbevelingen voor non-destructief archeologisch onderzoek

In 2018/19 heeft er uitgebreid geofysisch onderzoek plaatsgevonden in Alkmaar (Oudorp) op en rond het terrein van de verdwenen Floris V-kastelen de Middelburg en Nieuwburg, door Archeologie Alkmaar in samenwerking met Saricon b.v. te Sliedrecht.

Ook voor Medemblik kunnen interessante zaken naar boven kunnen komen door een soortgelijk onderzoek. De voorgestelde targets die hieronder zijn genoemd, zijn in de artikelen met de titel 'An den Slote tot Medeblic' (1,2,3) (gepubliceerd in 2012, 2015 en 2019), behandeld.

Locatie	Target (verwacht)
1. Tuin en parkeerplaats ten noorden van het kasteel	Het 15 ^{de} -eeuwse bolwerk en de eventueel aanwezige bebouwing
2. Dijklichaam in de hoek naast de parkeerplaats	Omvang van het grachtenstelsel van het bolwerk
3. Dijklichaam ten oosten van het kasteel	Voormalige bolwerk of voorburcht
4. Ten zuiden van het kasteel (beperkt)	Grachtenstelsel
5. De weg ten noorden van het kasteel	Omvang van het grachtenstelsel
6. Ten westen van het kasteel	Omvang van het grachtenstelsel
7. Slotplein (rondom)	Poeren en andere mogelijke muurresten
8. Slotplein	Put
9. Slotplein noordzijde, ten oosten van de ingang	Funderingen van het bakhuis
10. Slotplein aan de oostzijde	Funderingen van de Monnikentoren, Oude Poorthuis en Gevangentoren
11. Onbebouwd terrein Koningshof in het oude stadsgedeelte	Onbekend, archeologische waarde

Bron: Kadaster

Ben Dijkhuis, Medemblik, november 2019